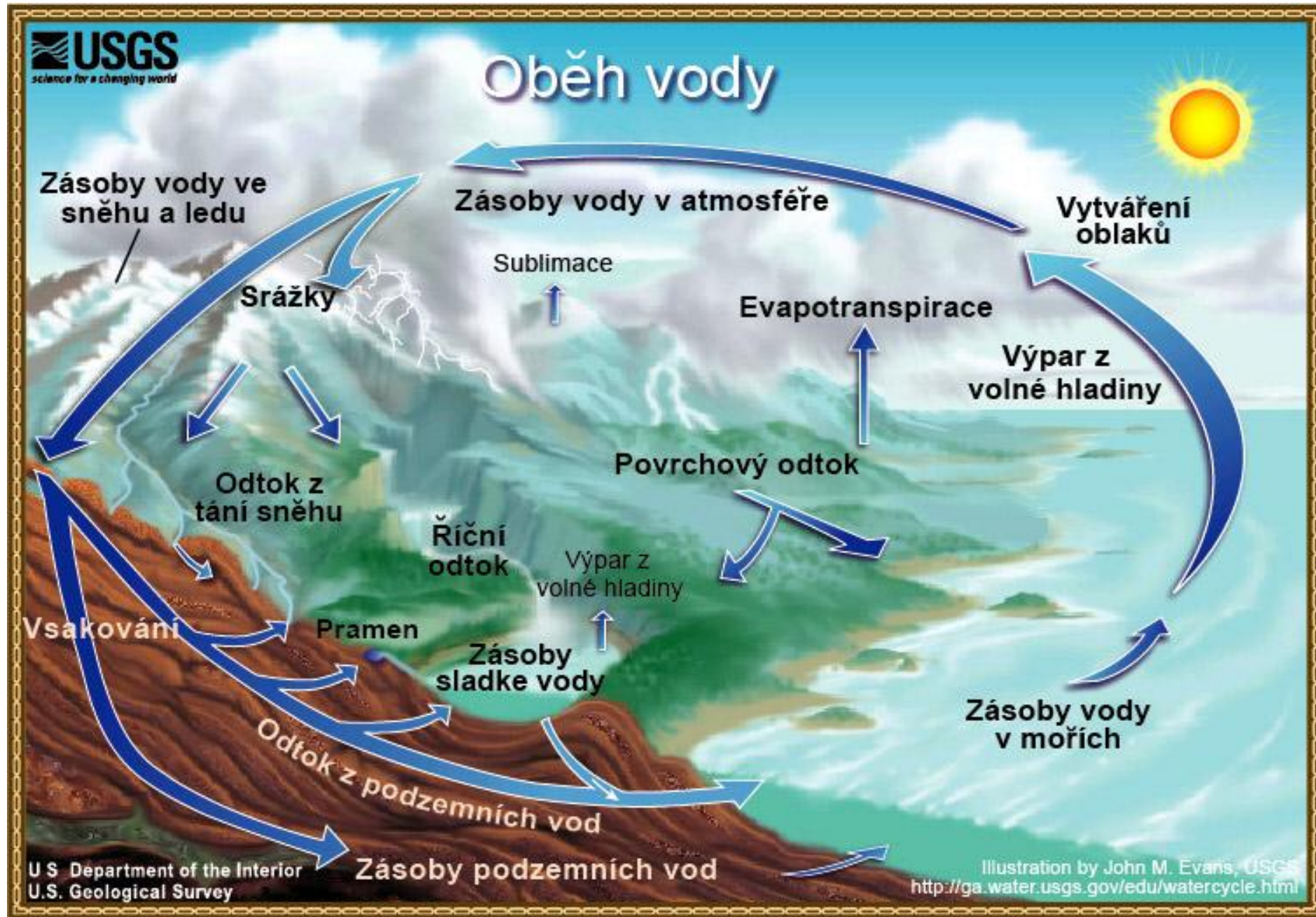
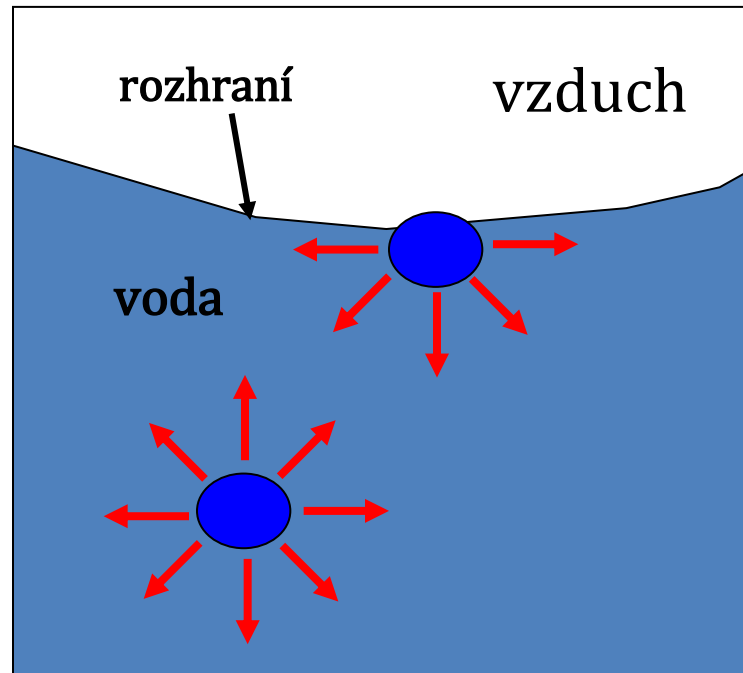

TRANSPORTNÍ PROCESY V PODZEMNÍCH VODÁCH

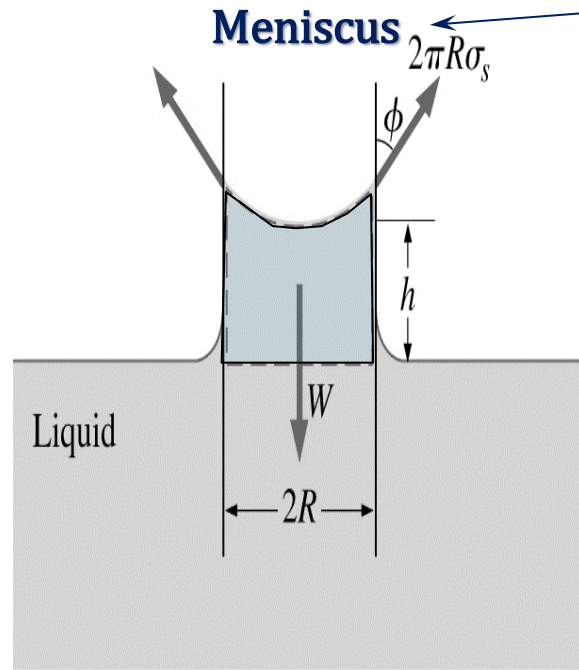
HYDROLOGICKÝ CYKLUS

Povrchové napětí kapilarita

Povrchové napětí kapilarita

- **Kapilarita** – výstup kapaliny v úzké trubici
- Zakřivený meniskus uvnitř trubice
- **Voda** – smáčí pevné stěny – úhel ϕ
- Rovnováha **gravitační síly** a **kapilární síly** (tečné napětí x délka)

$$2 \pi R \sigma \cos \phi = \pi R^2 h \gamma$$

$$h = \frac{2 \sigma \cos \phi}{\gamma R}$$

- σ tečné napětí
- ϕ úhel smáčení... kapalina..stěna
- γ měrná tíha kapaliny
- R** poloměr trubice

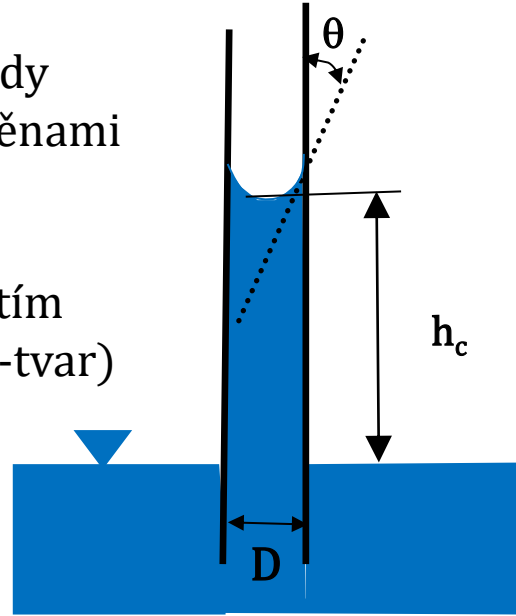
Typ zeminy	Kapilární výška(m)
jíl	>10
Jemná hlína	7.5
Hrubá hlína	3.0
Velmi jemný písek	1.0
Jemný písek	0.50
Střední písek	0.25
Hrubý písek	0.15
Velmi hrubý písek	0.04
Jemný štěrk	0.015

KAPILARITA

je povrchový jev – v porézním prostředí způsobený dvěma druhy sil:

- kohezími mezi molekulami vody
- adhezími – mezi kapalinou a stěnami pórů

-Kapilarita souvisí s povrchovým napětím
-minimalizace povrchu.... výsledkem U-tvar)

KAPILÁRNÍ VÝŠKA VODY V ZEMINÁCH

Typ Zeminy	Kapilární výška(m)
jíl	>10
Jemná hlína	7.5
Hrubá hlína	3.0
Velmi jemný písek	1.0
Jemný písek	0.50
Střední písek	0.25
Hrubý písek	0.15
Velmi hrubý písek	0.04
Jemný štěrk	0.015

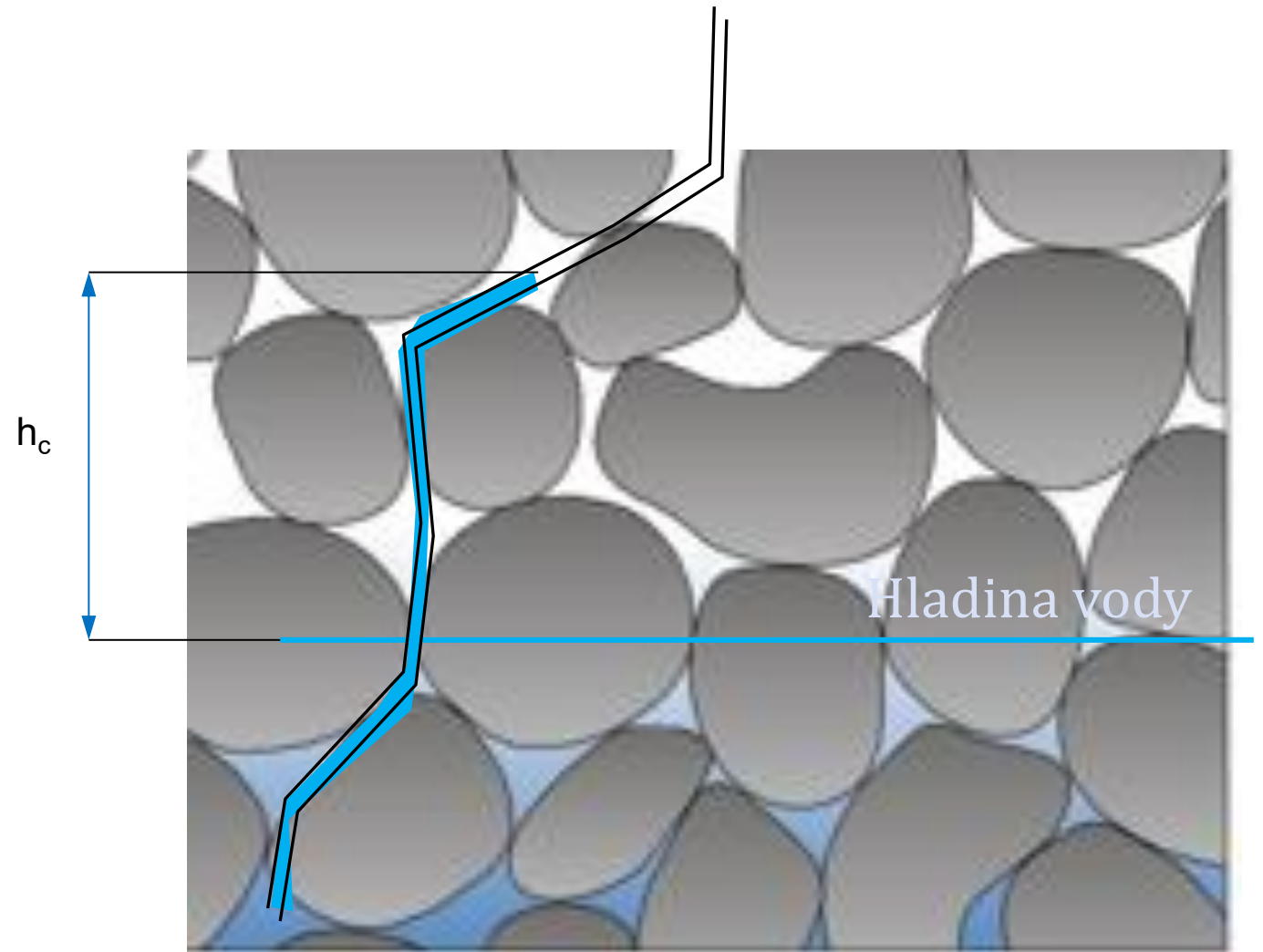
KAPILÁRNÍ VÝŠKA

$$h_c = 4\sigma \cos(\theta) / \gamma_w D$$

Povrchové napětí pro vodu 20°C je $7.3 \times 10^{-2} \text{ N/m}$ a $\gamma_w = 9.81 \times 10^3 \text{ N/m}^3$.

KAPILÁRNÍ VÝŠKA
(porézní prostředí)

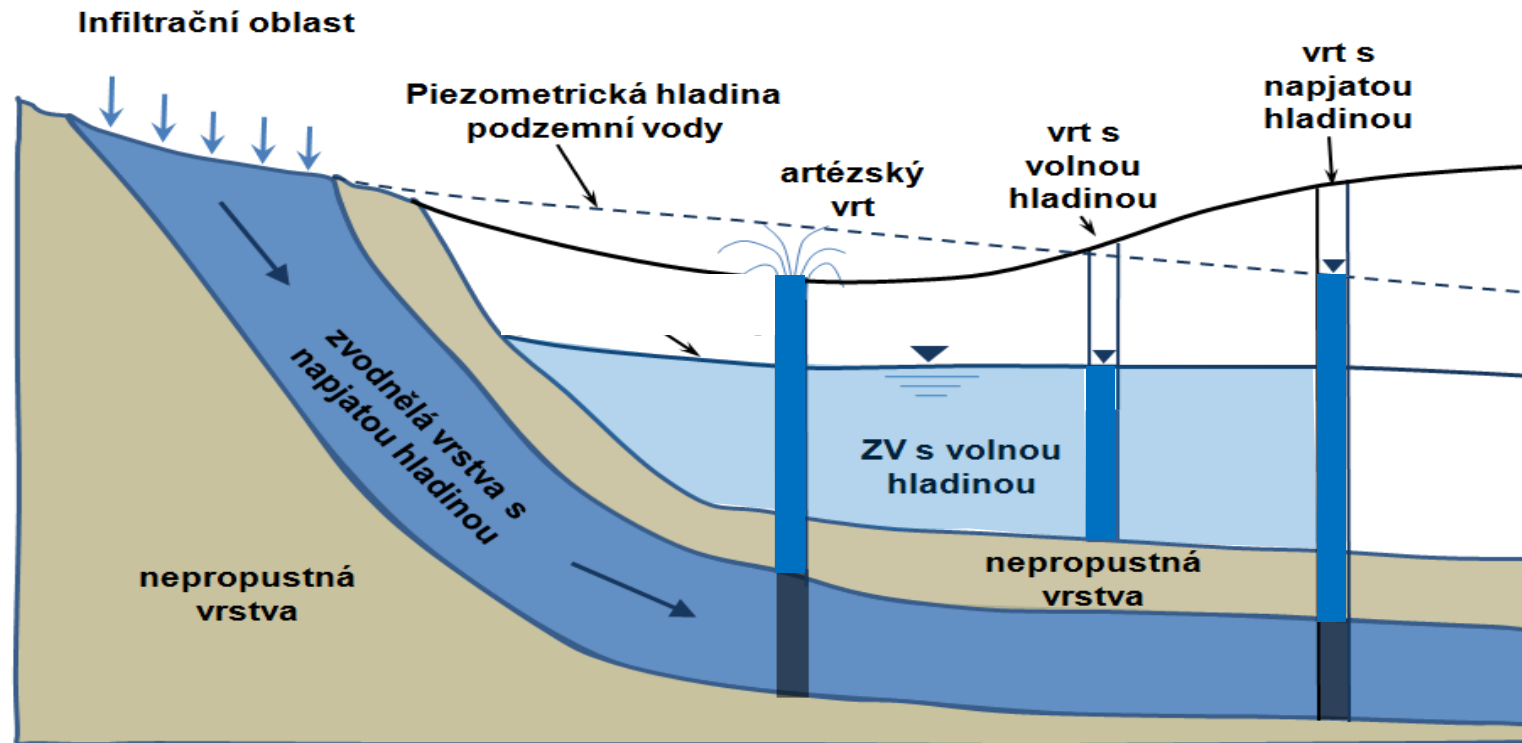
$$h_c = 4\sigma \cos(\theta) / \gamma_w d$$

KLASIFIKACE PODZEMNÍCH VOD

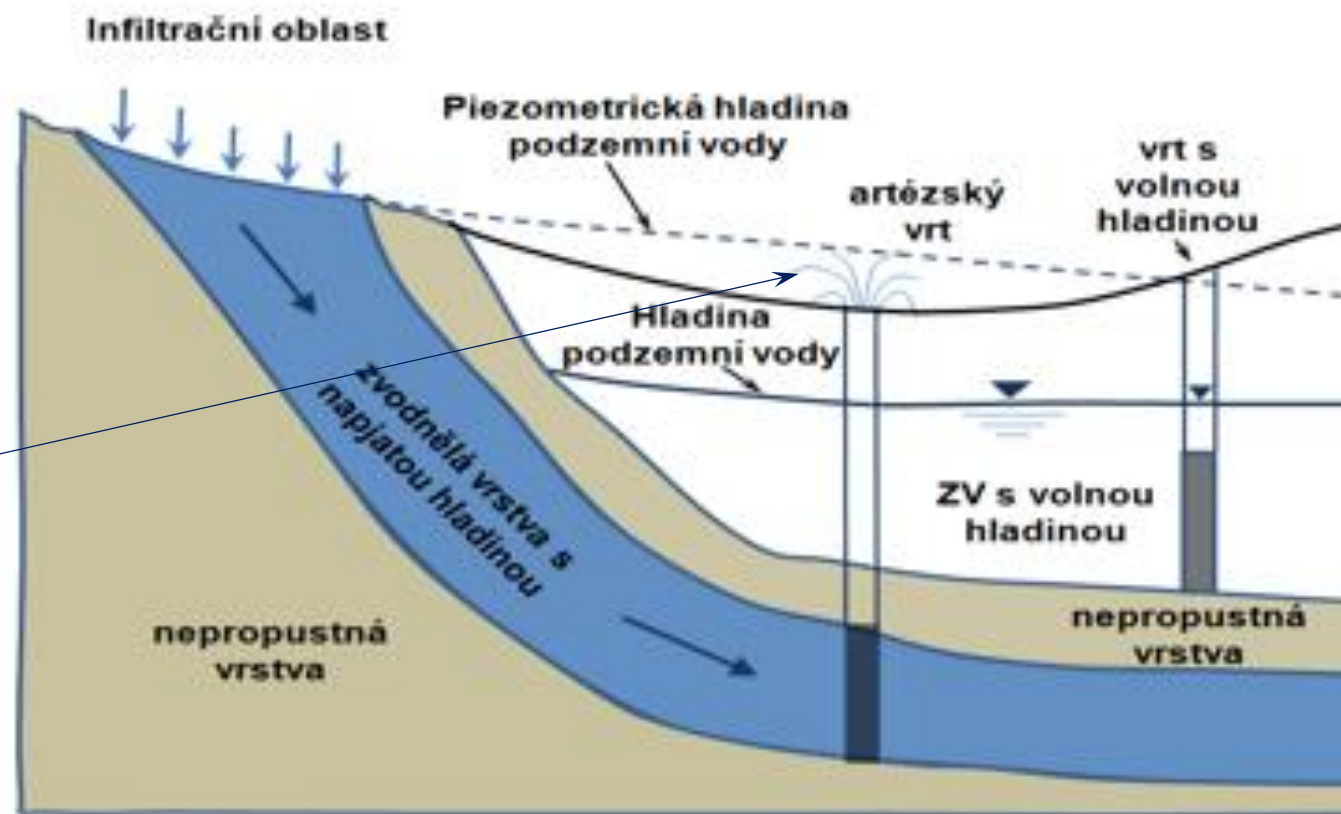
Podle hydraulických poměrů ve zvodnělé vrstvě

- a) **PV s napjatou hladinou**
  - PV s napjatou hladinou – **artézská PV**
- b) **PV s volnou hladinou**

ARTÉZSKÁ ZVODEŇ

Zvodněná vrstva (zvodeň) s piezometrickou výškou vystupující nad terén
.... artézské studny ... bez čerpání

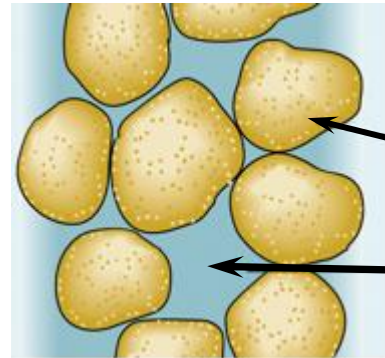
VELIKOST ZRN ZEMIN

Materiál	velikost zrn (mm)
Jíl	<0,004
Hlína	0,004 – 0,062
Velmi jemný písek	0,062 – 0,125
Střední písek	0,125 – 0,25
Hrubý písek	0,5 – 1,0
Velmi jemný štěrk	2,0 – 4,0
Střední štěrk	8,0 – 16,0
Velmi hrubý štěrk	32,0 – 64,0.

KLASIFIKACE PODZEMNÍCH VOD

Podle **propustnosti horninového prostředí**

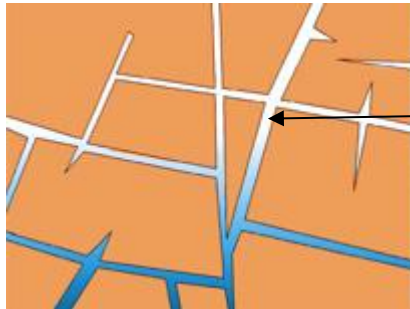
a) **průlinovou**

pevná zrna

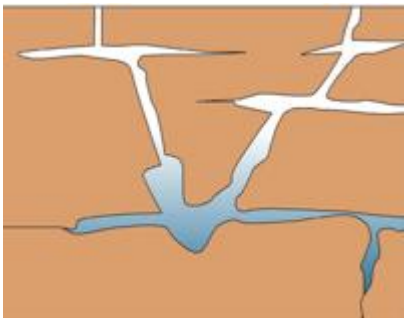
pórový prostor

b) **puklinovou**

systém puklin

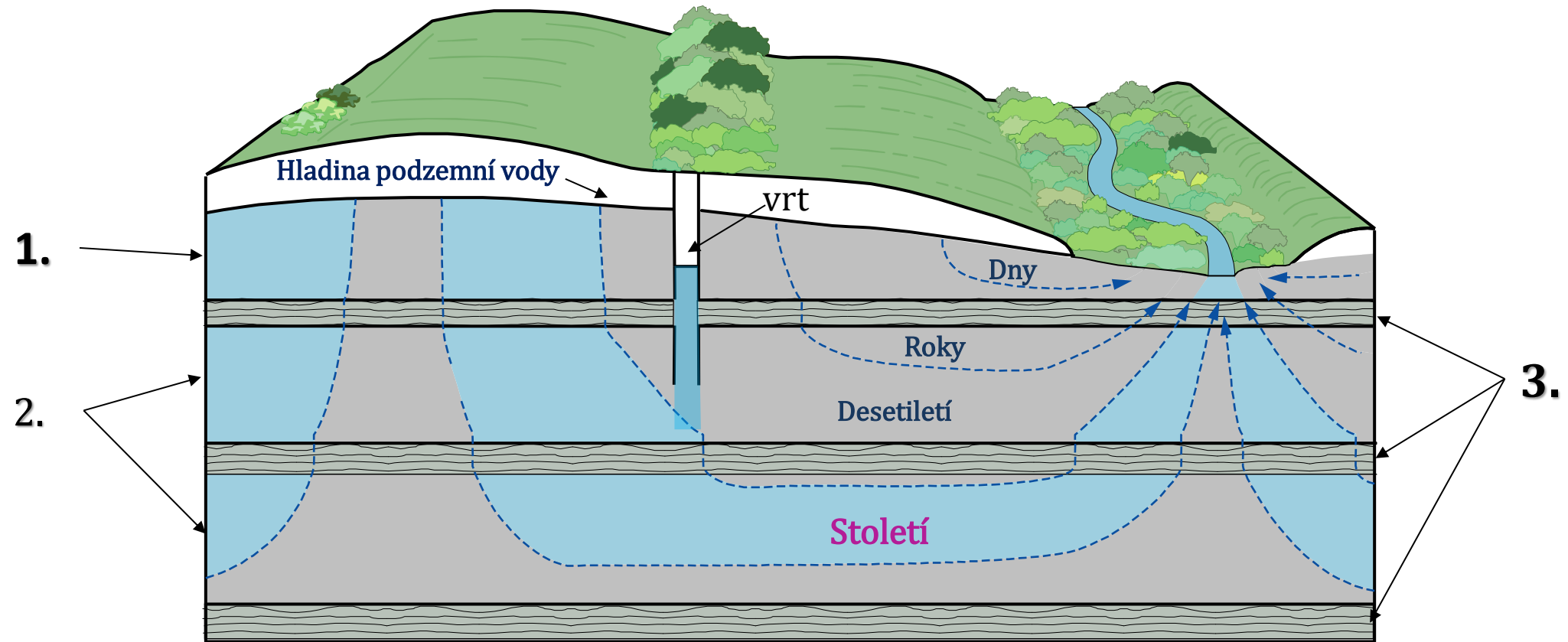
c) **krasovou**

systém krasových prostorů
(vzniklý rozp. např. vápence)

KLASIFIKACE PODZEMNÍCH VOD

1. ZV s volnou hladinou
2. ZV s napjatou hladinou
3. Nepropustná vrstva

REV

Makroskopický přístup

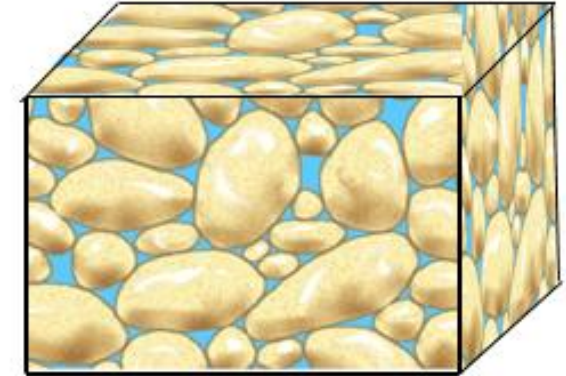
Procesy spojené s pohybem látek v porézním prostředí na různých úrovních rozlišení

Měřítko

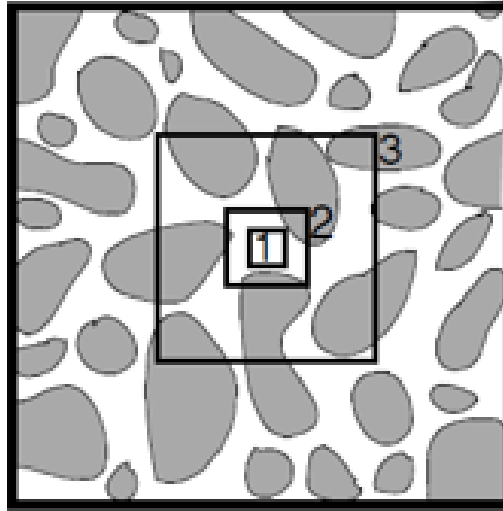
- **molekulární**
- **mikroskopické** – (nevýhoda – detailní, komplikované)
- **makroskopické** - (překrývající se fiktivní makrokontinua)

REV – malý objem – mnohonásobně větší než je charakteristický rozměr pórů, ale zároveň mnohonásobně menší než je zkoumaná oblast pórovitého prostředí

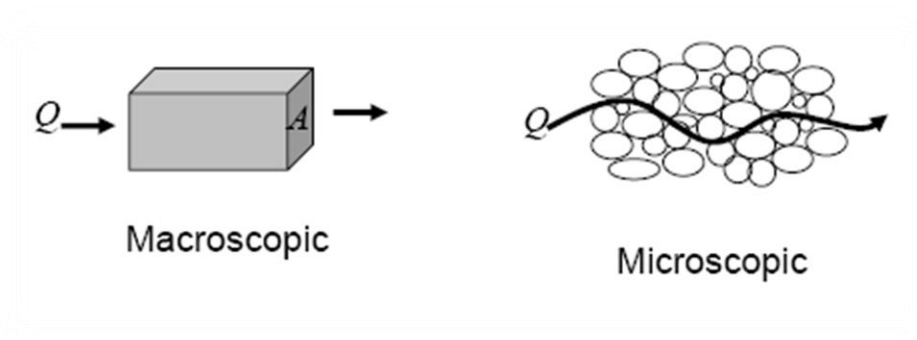
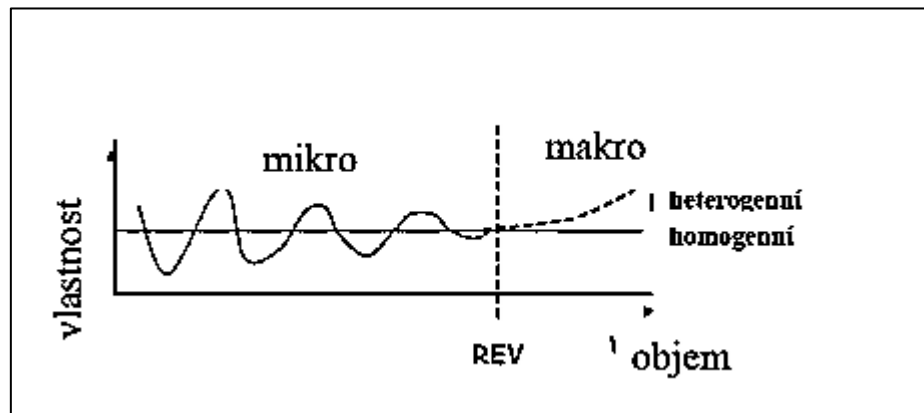
AEV - libovolný malý elementární objem zkoumaného prostředí

REV

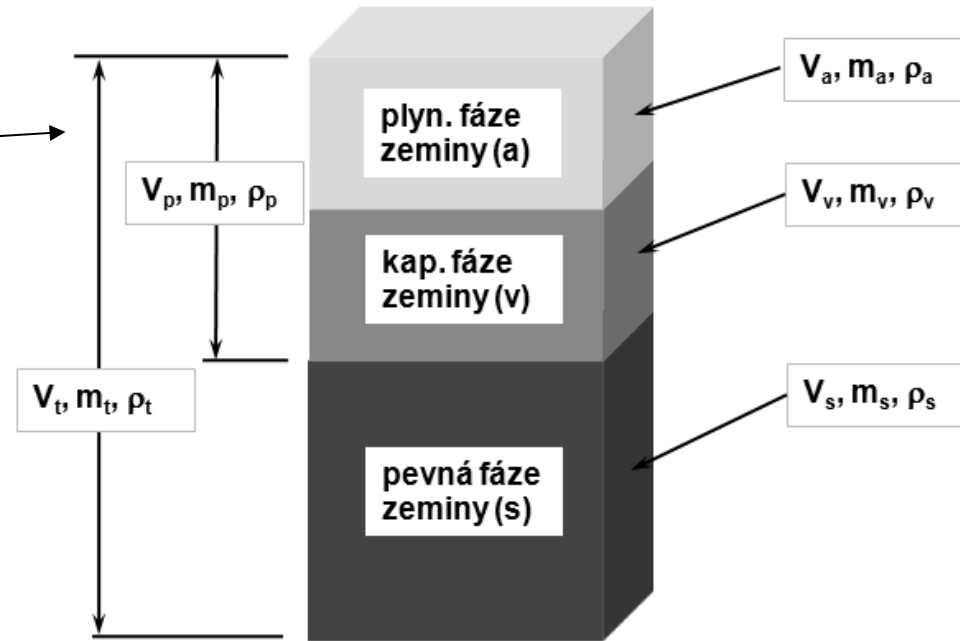
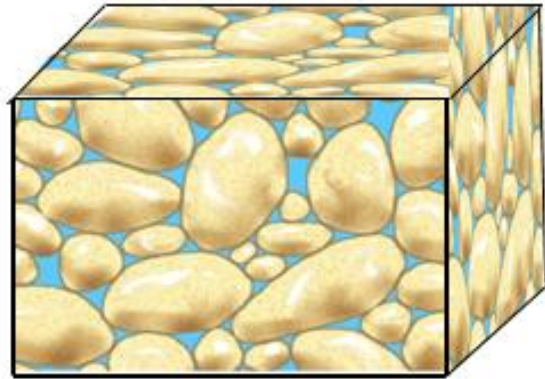
- Teoretické určení velikosti **REV** z postupného průměrování přes AEV (libovolný elementární objem)
- **REV** - je takový AEV, při jehož zvětšení se hodnota makroskopické veličiny už prakticky nemění

CHARAKTERISTIKY ZVODNĚ

1. Typ zeminy
2. Volná x nebo napjatá hladina
3. Vertikální uložení
4. **Pórovitost (n, p)**
5. **Hydraulická vodivost (K)**
6. **Propustnost (permeabilita) (k)**
7. **Transmisivita (T)**
8. **Storativita(S)**
9. **(An)Izotropie**
10. **(Ne) homogenita**

MĚRNÁ HMOTNOST

měrná hmotnost pevné části:

$$\rho_s = \frac{m_s}{V_s} \quad \dots 2600-2700 \text{ kg.m}^{-3}$$

měrná hmotnost suché půdy:

$$\rho_d = \frac{m_s}{V_t}$$

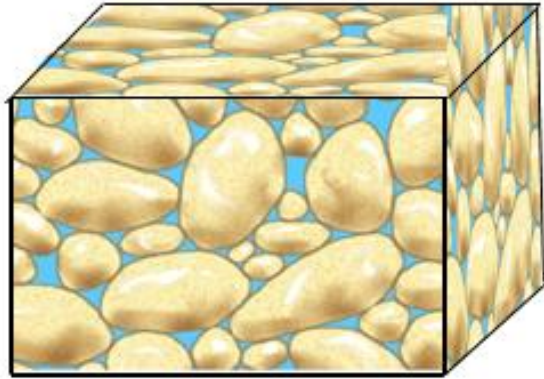
měrná hmotnost vlhké půdy:

$$\rho_{wd} = \frac{m_t}{V_t}$$

měrná hmotnost kapaliny:

$$\rho_k = \frac{m_v}{V_v}$$

PÓROVITOST

pórovitost zeminy:

$$p = \frac{V_p}{V_t} \quad (L^3/L^3) \dots (-)$$

aktivní pórovitost:

$$p_a = \frac{V_{pa}}{V_t}$$

kapilární pórovitost:

$$p_k = \frac{V_{pk}}{V_t}$$

zemina	Pórovitost (%)
šterk	25 ÷ 50
písek	20 ÷ 30
hlína	35 ÷ 50
jíl	40 ÷ 70

efektivní pórovitost:

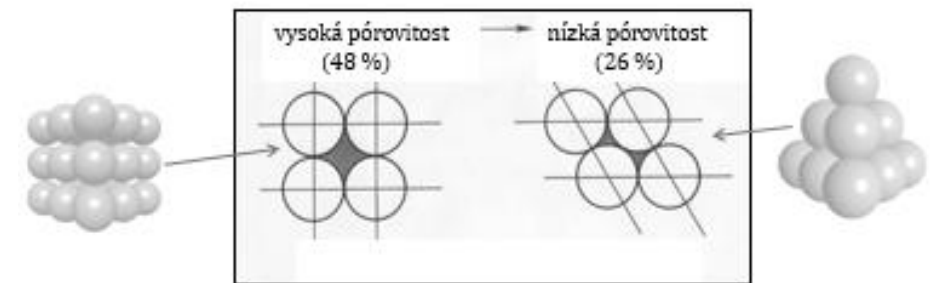
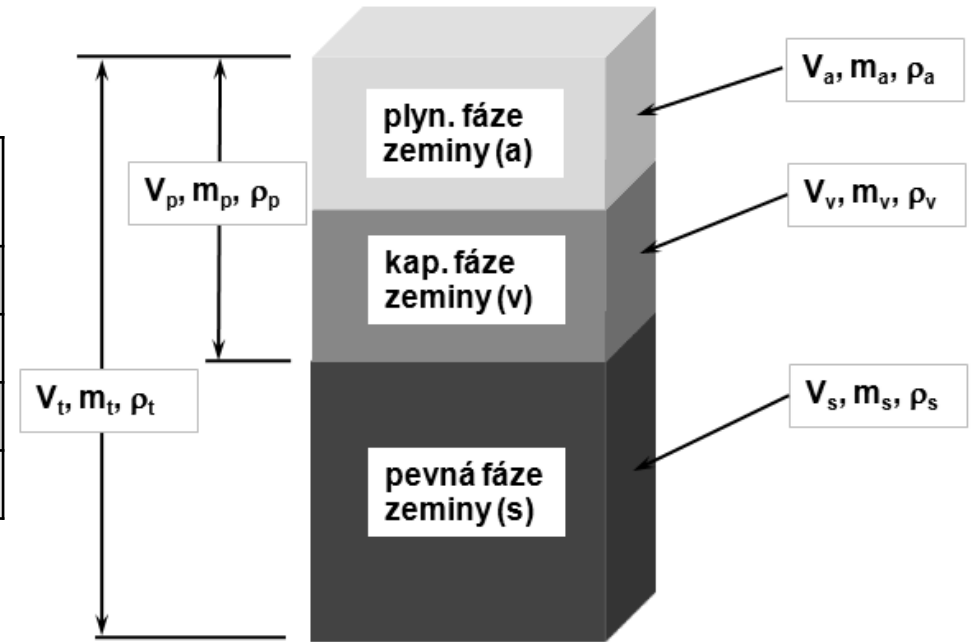
$$p_{ef} = \frac{V_{pef}}{V_t}$$

V_p - objem všech pórů

V_{pa} - objem pórů, ze kterých odteče voda vlivem gravitace

V_{pk} - objem pórů s kapilární vodou

V_{pef} - objem pórů, ve kterých se při pohybu voda pohybuje

PÓROVITOST α EFEKTIVNÍ PÓROVITOST

Materiál	Pórovitost (%)	Efektivní pórovitost (%)
Jemná hlína (bahno)	34-61	0,1-10
jíl	34-65	0,1-10
Písek/štěrk	24-55	10-30
vápenec	5-15	0,1-5
Jílovitá břidlice	1-10	0,5-5
pískovec	5-15	0,5-10

PERMEABILITA (PROPUSTNOST) - k_p

- Schopnost zeminy propouštět kapalinu póry a puklinami
- propojení pórových prostorů (většina zemin a rozpukaných hornin jsou porézní a propustné)

Tj. propustnost je *míra zeminy* (horniny) *propouštět vodu vzájemně propojenými póry a puklinami*

- Je to charakteristika, jaká je míra snadnosti průchodnosti vody zeminou
- různé zeminy mají různou propustnost

Některé zeminy (horniny) mají vysokou pórovitost, ale nízkou propustnost

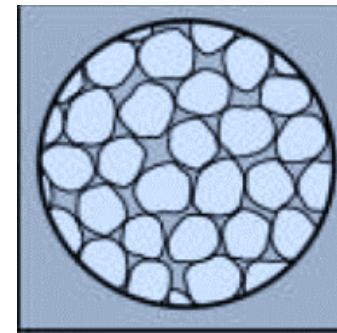
$k_p (m^2)$ – závisí pouze na vlastnostech zeminy

$$k_p = \frac{p_{ef} \cdot D^2}{32}$$

p_{ef} - efektivní pórovitost (-)

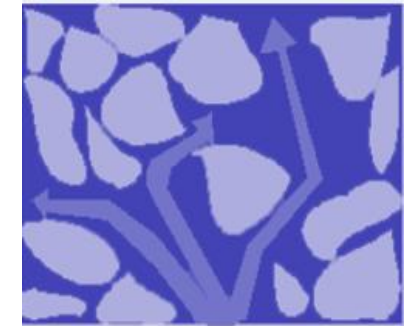
D - průměrný průměr

pórovitost

schopnost **zadržovat** vodu

propustnost

schopnost **vést** vodu
Velikost, tvar,
propojení pórů
(puklin)

HYDRAULICKÁ VODIVOST – K ($m.s^{-1}$)

- vyjadřuje schopnost zeminy (horniny) propouštět vodu, a vyjádříme ho vztahem:

$$K = \frac{k_p \rho g}{\mu}$$

k_p - propustnost

ρ - měrná hmotnost vody

g - tíhové zrychlení

μ - dynamická viskozita vody

Druh zeminy	Koeficient hydraulické vodivosti $K(m.s^{-1})$
Jíl	$< 10^{-8}$
Písčitá hlína ulehlý hlinitý písek	$< 10^{-6}$
Písek s jílovými částicemi	$(1 \div 2) \cdot 10^{-6}$
Nakypřený hlinitý písek a jemná písek	$(1 \div 5) \cdot 10^{-5}$
Hrubozrnný písek	$(1 \div 5) \cdot 10^{-4}$
Štěrkopísek	$(2 \div 10) \cdot 10^{-4}$
Štěrk	$(1 \div 5) \cdot 10^{-3}$

KOEFICIENT PRŮTOČNOSTI (TRANSMISIVITY) – T ($m^2.s^{-1}$)

- vyjadřuje propustnost homogenní a izotropní zvodněné vrstvy (konstantní výšky, b) jako celku

$$T = b \cdot K$$

b - výška zvodněné vrstvy

K - koeficient hydraulické vodivosti

STORATIVITA (zásobnost)

- Zvodněná vrstva s volnou hladinou

- Schopnost zvodněné vrstvy přijímat nebo uvolňovat kapalinu vlivem změny hydrostatického tlaku (volná x pružná)

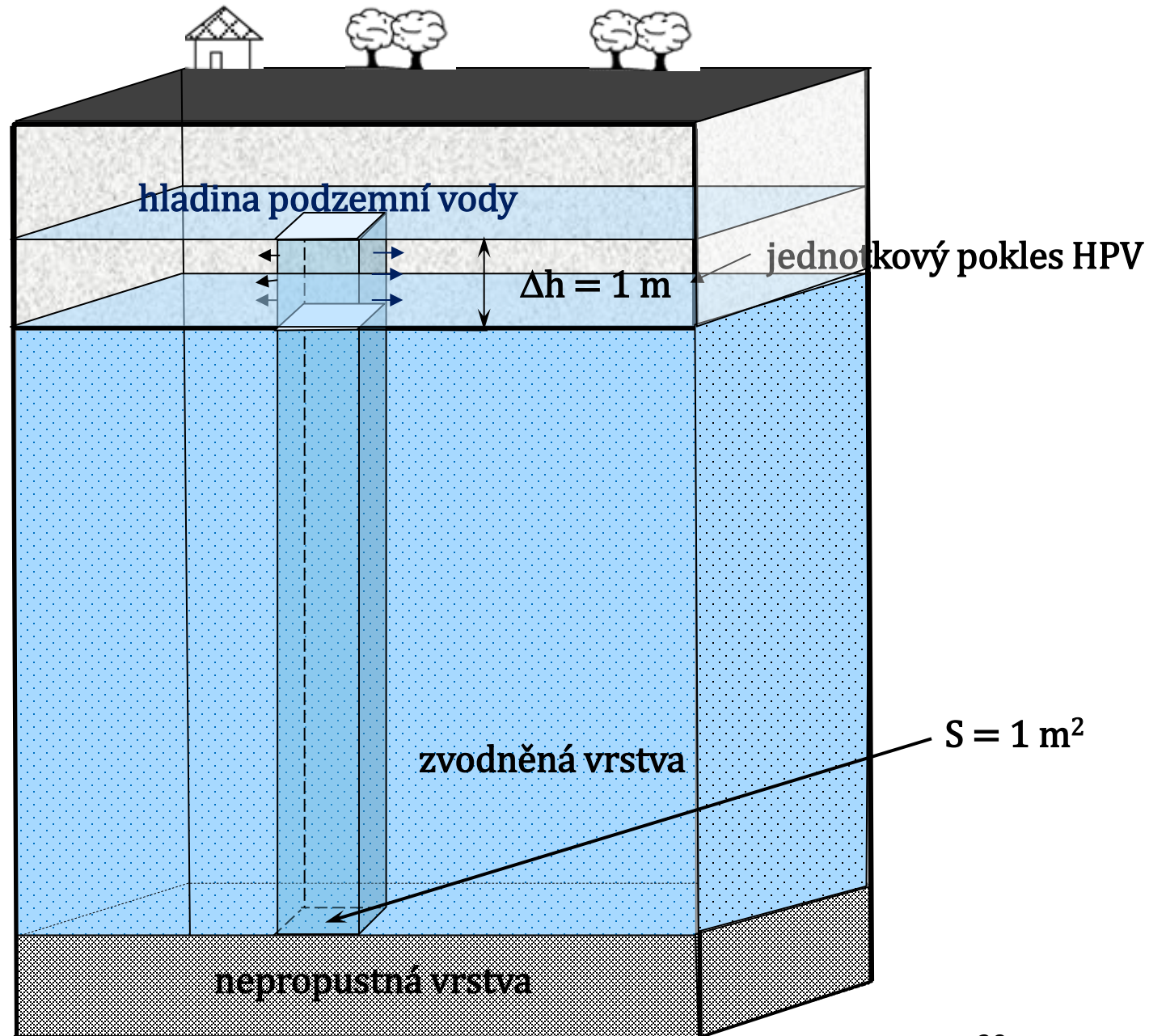
$$\text{Volná storativita} = S_y$$

$$S_v = \frac{\Delta V}{S \Delta h}$$

ΔV – objem vody, která odteče z vytčeného objemu při poklesu HPV o 1m vlivem gravitace (L^3)

S – plocha podstavy vytčeného objemu (L^2)

Δh – jednotkový pokles HPV (L)

VOLNÁ STORATIVITA x SPECIFICKÁ RETENCE

„SPECIFICKÁ VOLNÁ STORATIVITA“

-je poměr objemu vody odteklé vlivem gravitace k celkovému objemu nasycené zeminy

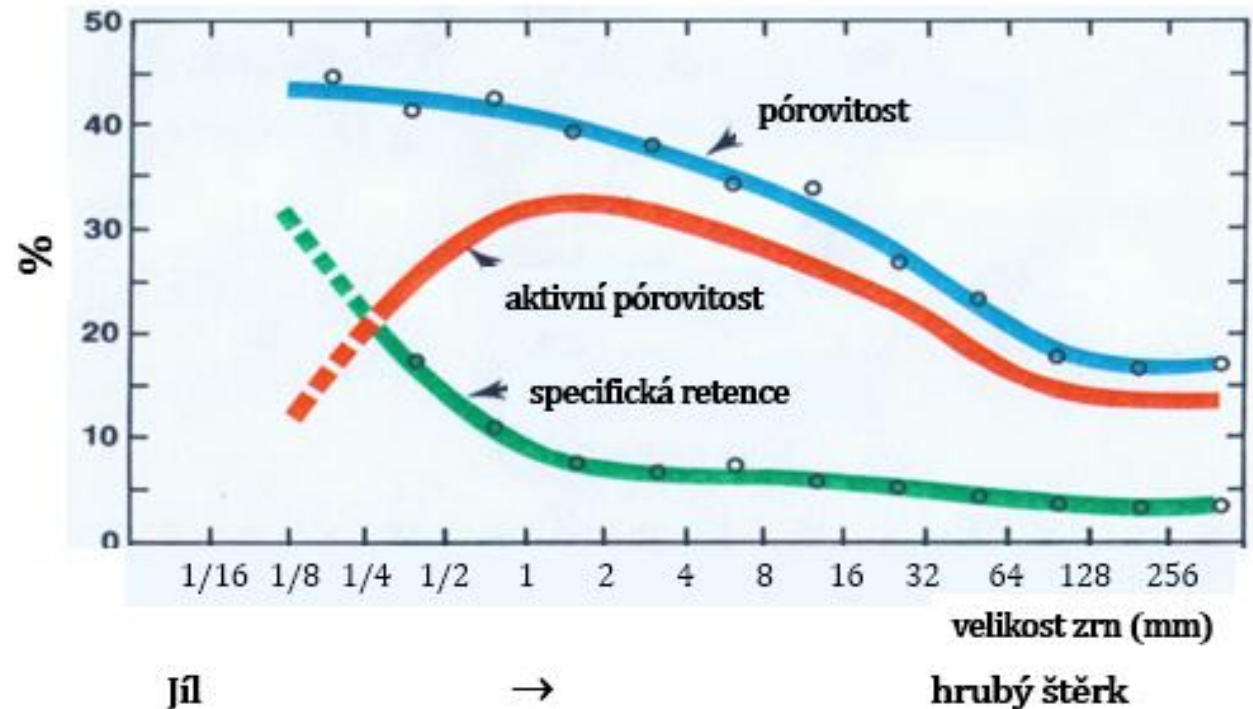
$$S_y = \frac{\text{drénovaný objem } (V_d)}{\text{celkový objem } (V_t)}$$

„SPECIFICKÁ RETENCE“

- je poměr objemu vody, který po odtoku vlivem gravitace zůstává v zemině ku celkovému objemu nasycené zeminy

$$S_r = \frac{\text{zůstatkový objem vody v zemině } (V_r)}{\text{celkový objem } (V_t)}$$

$$p = S_y + S_r$$

STORATIVITA (napjatá zvědeň)

- Zvodněná vrstva s
napjatou hladinou

Pružná storativita = S_p

$$S_p = \frac{\Delta V}{S \Delta h}$$

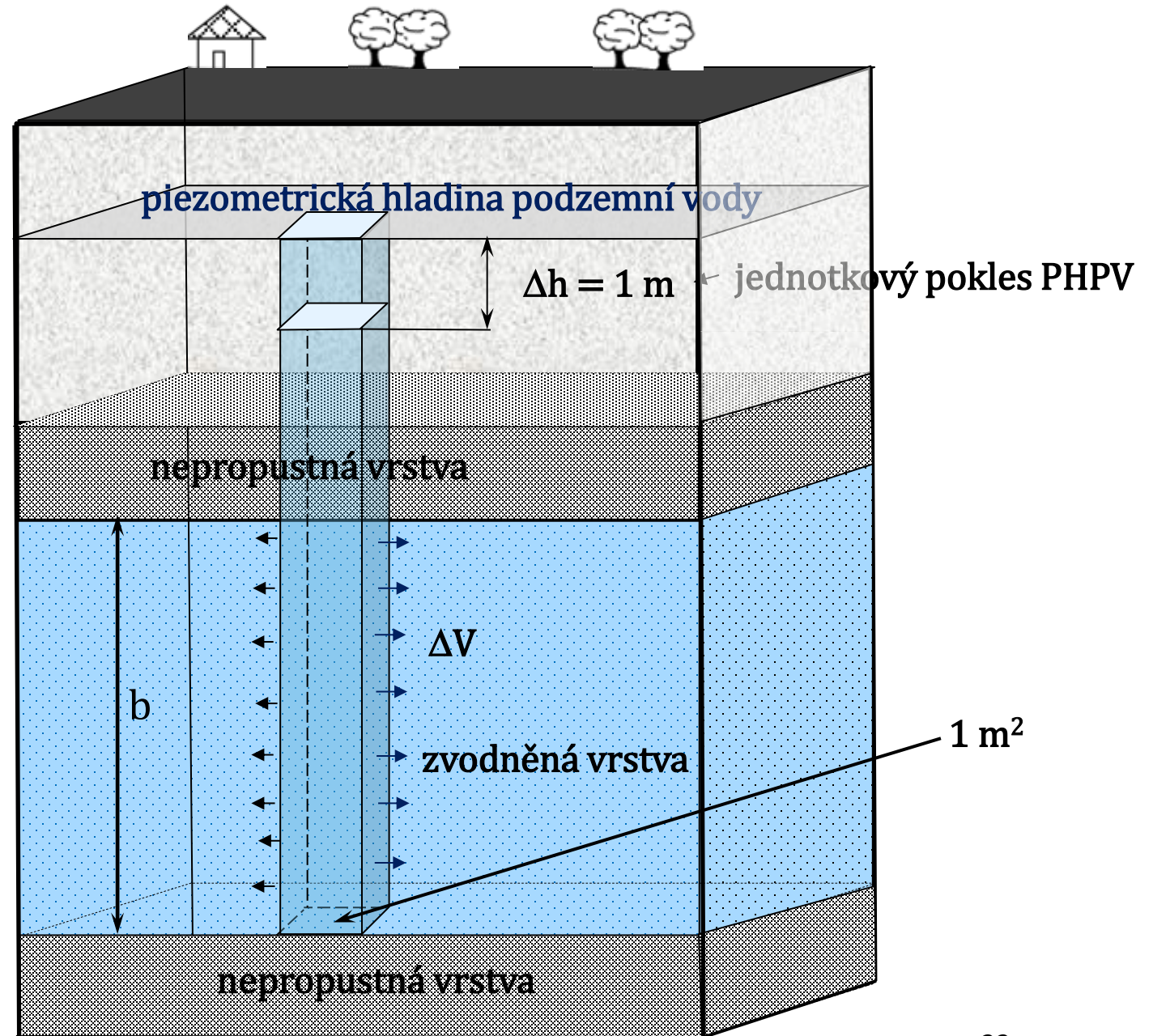
ΔV – objem vody, která odteče
z vytčeného objemu při
poklesu PHPV o 1m (L^3)

S – plocha podstavy vytčeného
objemu (L^2)

Δh – jednotkový pokles PHPV (L)

Způsobují dva mechanismy

- 1) **expanzí vody způsobené poklesem p**
- 2) **zhutněním ZV vlivem**

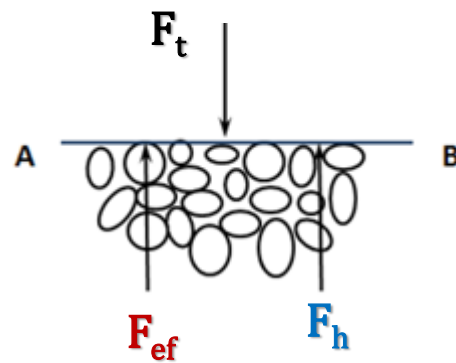
SPECIFICKÁ STORATIVITA- S_s

Zvodněná vrstva s **napjatou hladinou**

Napětí uvnitř zvodnělé vrstvy – **Terzaghi**, 1925 – zavedení **efektivního napětí σ_{ef}** – mezi pevnými zrny porézného prostředí

Karl von Terzaghi

Síly působící na vodorovný řez zvodnělou vrstvou (A) – (B)

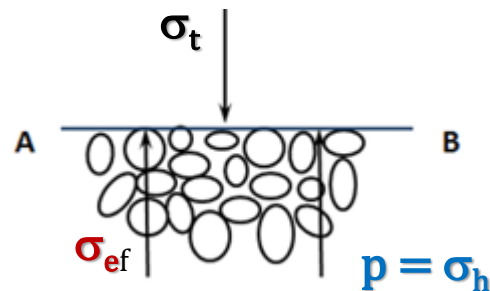
$$F_t = F_{ef} - F_h$$

F_t – celková síla nadloží nad (A) – (B)

F_{ef} – síla uvnitř pevných zrn pod (A) – (B)

F_h – hydrostatická síla pod (A) – (B)

Vyjádříme síly na jednotku plochy (celkové napětí, efektivní napětí a tlak), potom:

$$\sigma_t = \sigma_{ef} + p$$

Pro elementární veličiny:

$$d\sigma_t = d\sigma_{ef} + dp$$

Předpokládá se, že celkové napětí od nadloží se mění zanedbatelně (při malých změnách hydrostatického tlaku). Potom každá změna v tlaku způsobuje opačnou změnu v efektivním napětí

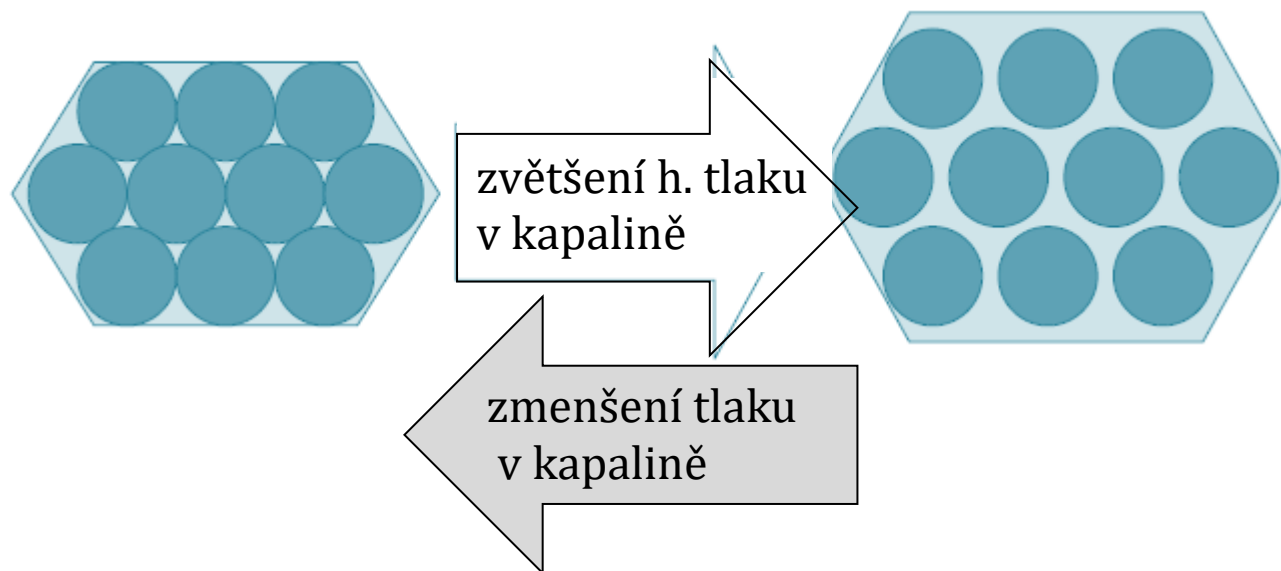
$$d\sigma_t \rightarrow 0$$

$$d\sigma_t = d\sigma_{ef} + dp \rightarrow d\sigma_{ef} + dp = 0$$

Pokles v hydrostatickém tlaku způsobí, že na pevná zrna působí větší efektivní napětí:

$$dp = - d\sigma_e$$

Zvýšení hydrostatického tlaku způsobí, že se zrna přeskupí

SPECIFICKÁ STORATIVITA, S_s

A. Stlačitelnost vody $dV_w = -\beta_w \cdot V_w dp$

n - pórovitost

dV_w - změna objemu při zvýšení tlaku o dp

V_w - objem za tlaku p

Pro zvodněnou porézní vrstvu je pórovitost

$n = \frac{V_w}{V_t} \Rightarrow$ odkud vyjádříme objem vody ve vzorku $V_w = nV_t$

$p = \rho g h \dots dp = \rho g dh$

$dV_w = -\beta_w \cdot V_w dp = -\beta_w (n V_t)(\rho g dh)$

Pro jednotkový objem a jednotkový pokles piezometrické hladiny $V_T = 1$ a $dh = -1$

$dV_w = -\beta_w (n V_t)(\rho g dh) = \beta_w n \rho g$

dV_w = objem vody „produkovaný“ expanzí vody způsobené snížením hydrostatického tlaku p

SPECIFICKÁ STORATIVITA, S_s

B. STLAČITELNOST ZVODNĚNÉ VRSTVY

$$-dV_t = \alpha V_t d\sigma_{ef}$$
$$V_t = V_w + V_s$$
$$dV_t = dV_w + dV_s$$

$dV_s \rightarrow 0$
pevná část

$dV_t = dV_w$ Pro napjatou zvodněnou vrstvu $dV_w = -dV_t$

Záporné znaménko, protože objemová redukce dV_t je záporná, ale množství vody produkované dV_w je kladné

$$dV_w = \alpha V_t d\sigma_{ef}$$
$$d\sigma_{ef} = -\rho g dh$$

$$dV_w = \alpha V_t d\sigma_{ef} = -\alpha V_t \rho g dh$$

Jednotkový objem zvodněné vrstvyifer $V_T = 1$ Jednotkový pokles piez. hladiny $dh = -1$

$$dV_w = \alpha \rho g$$

SPECIFICKÁ STORATIVITA, S_s

$$dV_w = \alpha \rho g \quad dV_w = \beta_w n \rho g$$

Voda je z vytčeného objemu uvolněna při poklesu piezometrické výšky h dvěma mechanismy **1) expanzí vody způsobené poklesem p** **2) zhutněním ZV vlivem nárůstu efektivního napětí σ_{ef}**

$$S_s = \alpha \rho g + \beta_w n \rho g$$

$$S_s = \rho g (\alpha + n\beta_w) \quad (L^{-1})$$

where α - koeficient stlačitelnosti ZV,
 β_w - koeficient stlačitelnosti vody
 n - pórovitost
 ρ - měrná hmotnost vody
 g - gravitační zrychlení

Celková storativita potom je. :

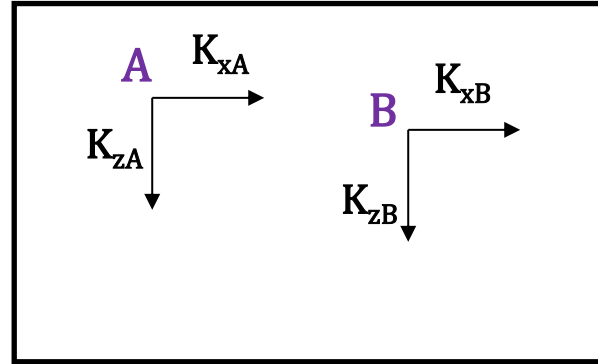
$$S = S_s \cdot b$$

b - výška ZV (kolektoru)

HOMOGENITA, IZOTROPIE, HETEROGENITA, ANIZOTROPIE

- **Homogenní zvodněná vrstva**
  - Vlastnost stejná ve všech bodech
- **Heterogenní ZV**
  - Vlastnost je různá ve všech bodech
- **Izotropní ZV**
  - Vlastnost je stejná v různých směrech
- **Anizotropní ZV**
  - Vlastnost je různá v různých směrech
- Často výsledkem stratifikace během sedimentace

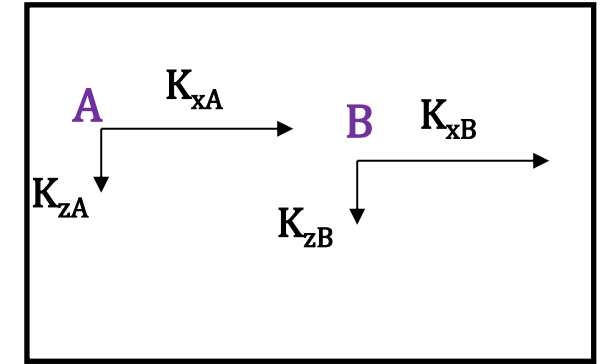
$$K_{\text{horizontální}} > K_{\text{vertikální}}$$

1. Homogenní, izotropní

$$K_{xA} = K_{xB} \quad K_{xA} = K_{zA}$$

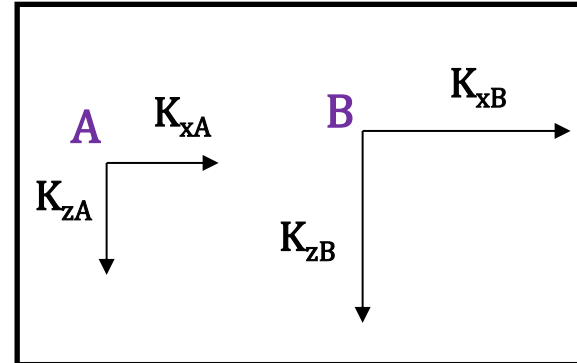
$$K_{zA} = K_{zB} \quad K_{xB} = K_{zB}$$

2. Homogenní, anizotropní

$$K_{xA} = K_{xB} \quad K_{xA} \neq K_{zA}$$

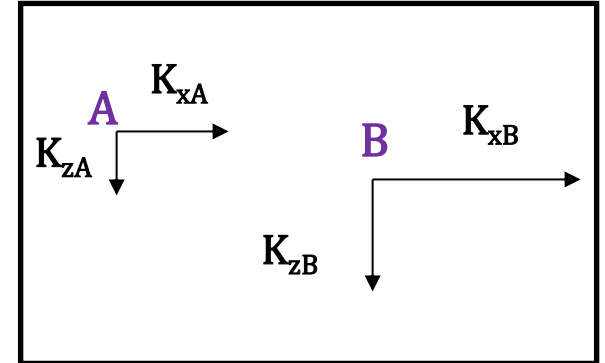
$$K_{zA} = K_{zB} \quad K_{xB} \neq K_{zB}$$

3. Heterogenní, izotropní

$$K_{xA} \neq K_{xB} \quad K_{xA} = K_{zA}$$

$$K_{zA} \neq K_{zB} \quad K_{xB} = K_{zB}$$

4. Heterogenní, anizotropní

$$K_{xA} \neq K_{xB} \quad K_{xA} \neq K_{zA}$$

$$K_{zA} \neq K_{zB} \quad K_{xB} \neq K_{zB}$$

HYDRODYNAMIKA

PROUDĚNÍ KAPALINY V PORÉZNÍM PROSTŘEDÍ

CELKOVÁ ENERGIE

$$E = \frac{mv^2}{2} + mgh + mg\left(\frac{p}{\rho g}\right) \quad \Rightarrow \quad E = \frac{mv^2}{2} + mgh + m\frac{p}{\rho}$$

Bernoulliho rovnice

Proudění ideální kapaliny – součet všech členů je konstantní

$$\frac{v^2}{2g} + h + \frac{p}{\rho g} = \text{konst.}$$

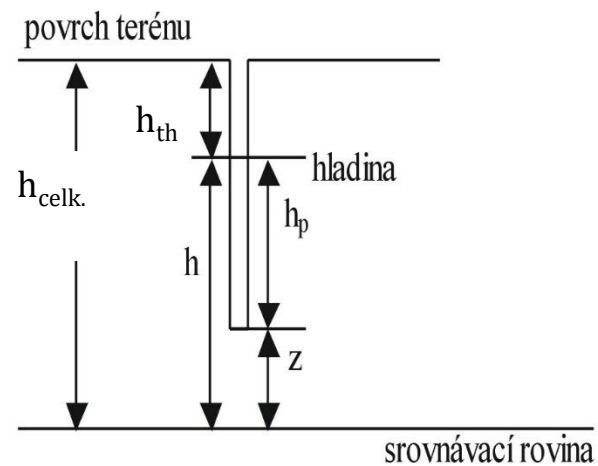
$$p = p_v + \rho gh$$

hydraulická výška

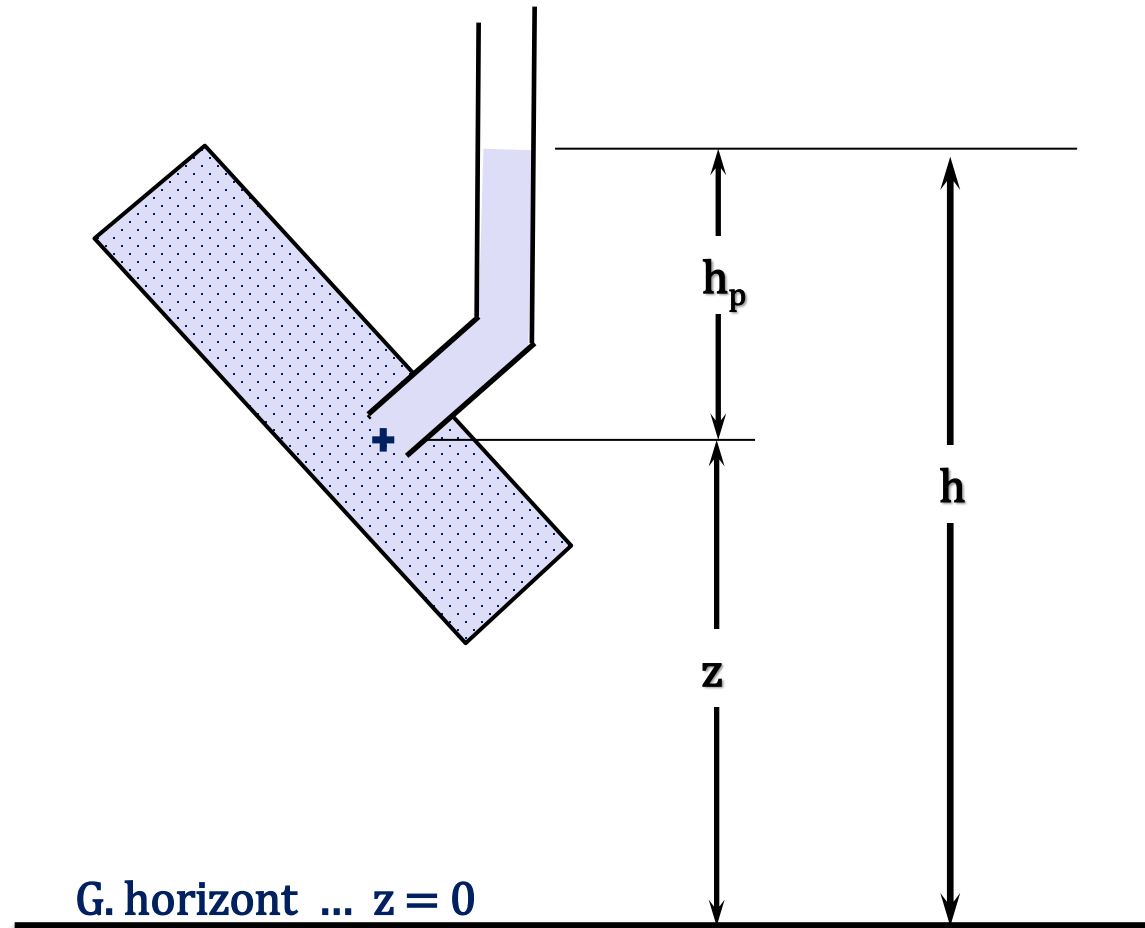
$$h = z + h_p$$

jednotky [L] = [m]

→ hydraulická výška

HYDRAULICKÁ VÝŠKA

h_p = tlaková výška ($p/\rho g$)

z = polohová
geodetická výška

$h = h_p + z$ = celková
(hydraulická) výška

HYDRAULICKÁ VÝŠKA

celková výška = polohová výška + tlak. výška

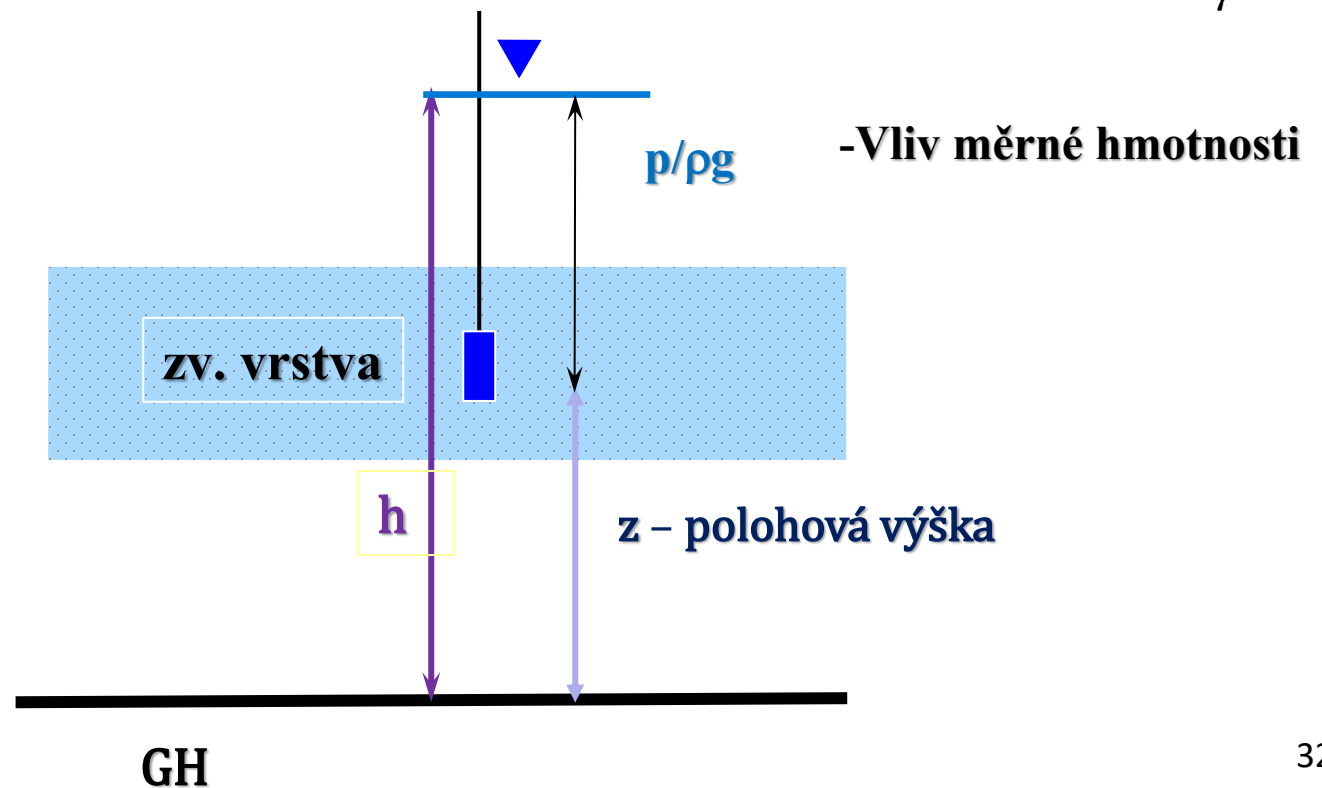
tlak. výška závisí na měrné hmotnosti kapaliny -

$$h = z + h_p$$

$$h = z + \frac{p}{\gamma}$$

$$h = z + \frac{p}{\rho g}$$

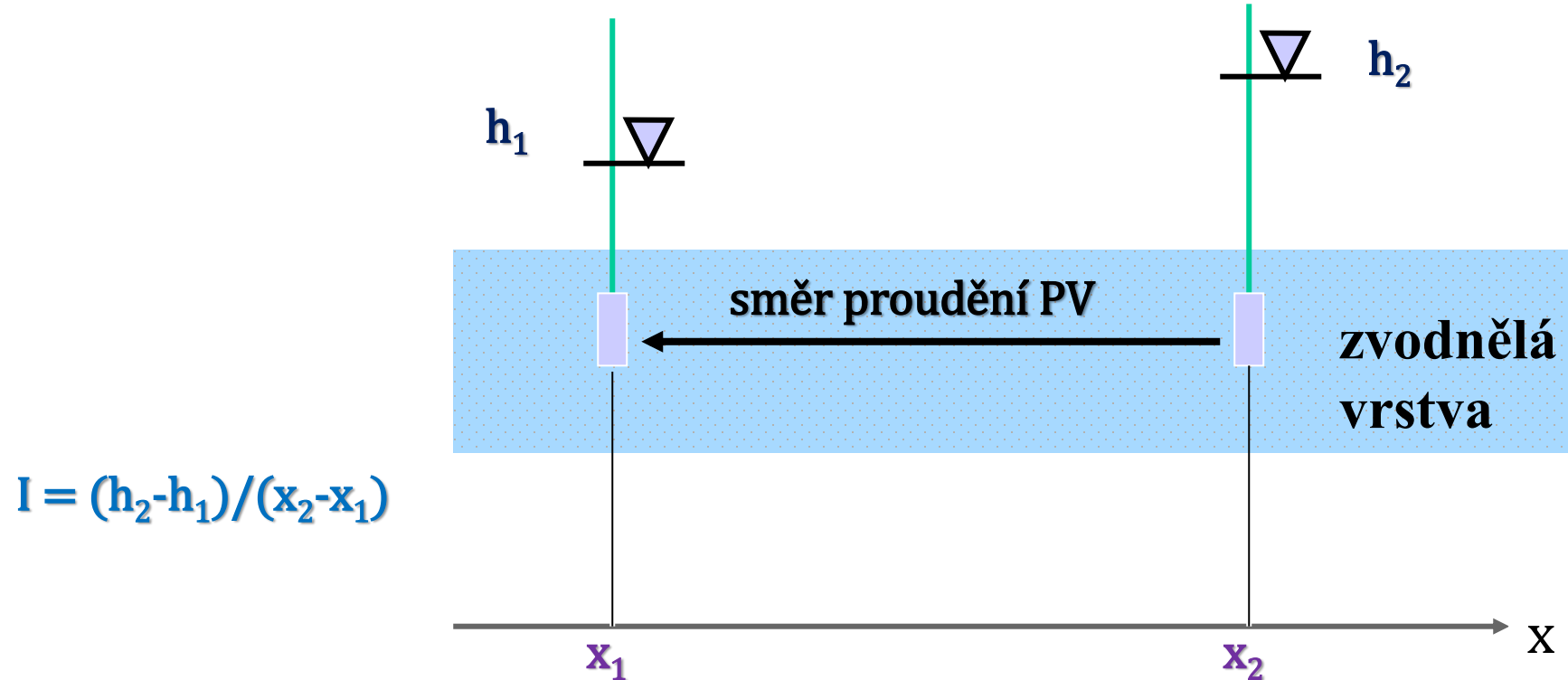

SMĚR PROUDĚNÍ PODZEMNÍ VODY

Hydraulický gradient (změna tlak. výšky)

proudění od vyšší hladiny k nižší poloze hladiny

(dh/dz , $\partial h/\partial x$, ∇h)

ZTRÁTA TŘENÍM V PORÉZNÍM PROSTŘEDÍ

- **Piezometrická** (hydraulická) výška

$$h_1 = \frac{p_1}{\gamma} + z_1$$

- **Energetická ztráta** při proudění v porézním prostředí

$$\cancel{\frac{v_1^2}{2g}} + \frac{p_1}{\gamma} + z_1 = \cancel{\frac{v_2^2}{2g}} + \frac{p_2}{\gamma} + z_2 + h_f$$

- Energetická rovnice

- **Zanedbáme rychlostní výšku**

$$\frac{p_1}{\gamma} + z_1 = \frac{p_2}{\gamma} + z_2 + h_f$$

- **Proudění** probíhá vždy **od větší hydraulické k menší hydraulické výšce**

$$h_f = \left(\frac{p_1}{\gamma} + z_1 \right) - \left(\frac{p_2}{\gamma} + z_2 \right) = h_1 - h_2 = \Delta h$$

LINEÁRNÍ TRANSPORTNÍ ZÁKONY

- **Fourierův z.** – přenos tepla je z místa s větší teplotou do místa s menší teplotou – dT/dx – teplotní gradient; λ – součinitel tepelné vodivosti

Jean B. J. Fourier
1768-1830

$$Q = -\lambda A \frac{dT}{dx}$$

- **Ohmův z.** – El. Proud je přenášen z místa většího el. napětí do místa menšího el. napětí – dV/dx – gradient el. napětí

Georg Simon Ohm
1789-1854

$$I = -\frac{1}{\rho} A \frac{dV}{dx}$$

- **Fickův z.** – hmota je přenášena z místa vyšší koncentrace do místa s menší koncentrací – dc/dx – koncentrační gradient

Adolf Eugen Fick
1829-1901

$$J = -D A \frac{dc}{dx}$$

- **Darcyho z.** - ???

Henry Darcy
1803 - 1858

• ???

DARYHO ZÁKON

- Proudění vody zvodněnou vrstvou
- Darcyho zákon byl určen na základě experimentálního výzkumu H. Darcyho
- Může být odvozen z Navier-Stokesových rovnic
- Je analogický Fourierovu z., Ohmovu z. a Fickovu z.

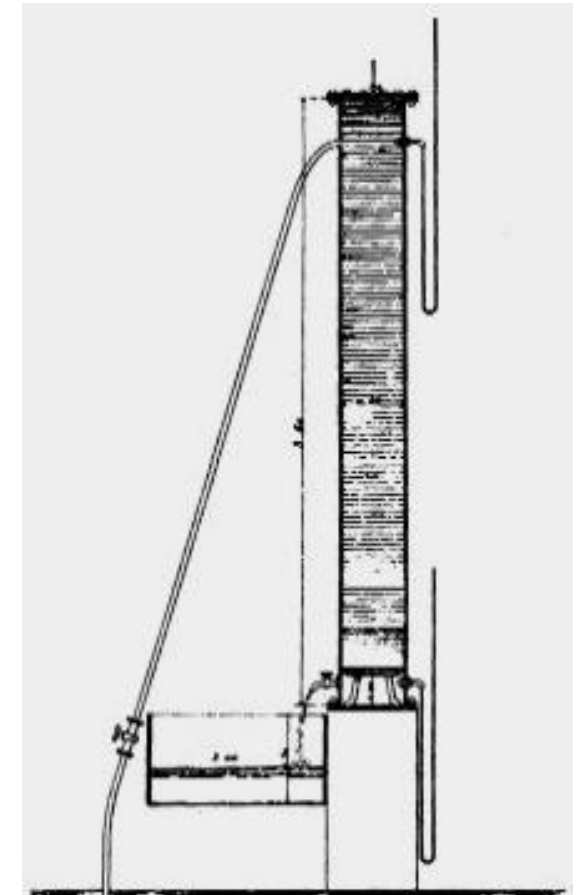

H. Darcy

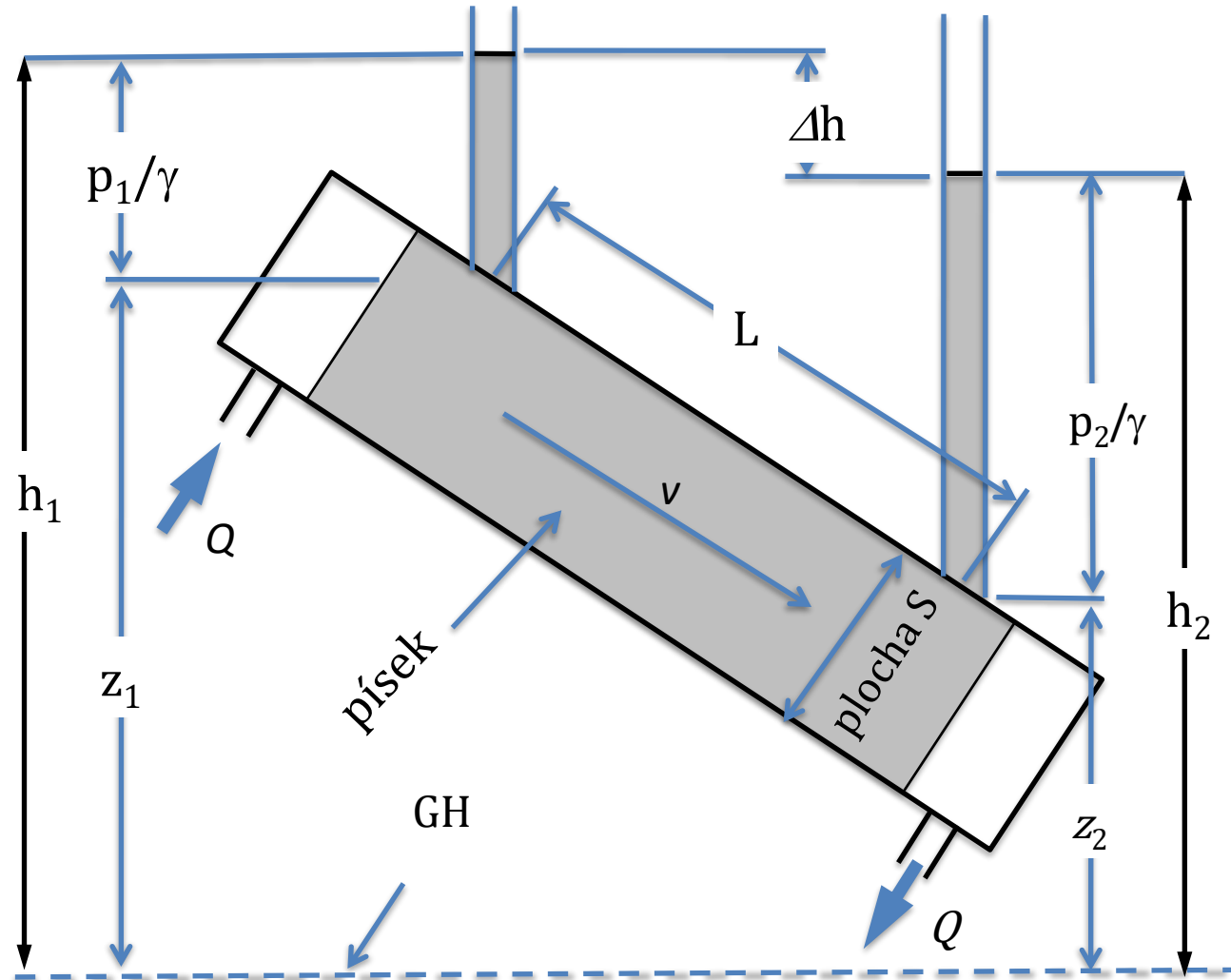
1856 – Zákon pro laminární proudění vody porézním prostředím

Zákon odporu při filtračním proudění (vztah mezi průtokem a piezometrickým spádem)
Pro rovnoměrné proudění

NUMÉRO de l'EXPÉRIENCE	DURÉE.	DÉBIT MOYEN par minute.	PRESSION MOYENNE		DIFFÉRENCE des pressions.	RAPPORT des VOLUMES sous pressions.	OBSERVATIONS.
			sur le filtre	sous le filtre			
1	2	3	4	5	6	7	8
1	15'	18,8	P + 9,48	P - 3,60	13,08	1,44	Fortes oscillations dans le manomètre supérieur.
2	15'	18,3	P + 12,88	P 0	12,88	1,42	Id.
3	10'	18,0	P + 9,80	P - 2,78	12,58	1,43	Id.
4	10'	17,4	P + 12,87	P + 0,46	12,41	1,40	Faibles.
5	20'	18,1	P + 12,80	P + 0,19	12,35	1,47	Assez faibles.
6	16'	14,9	P + 8,86	P - 0,83	9,69	1,54	Presque nulles.
7	15'	12,1	P + 12,84	P + 4,40	8,44	1,43	Très-fortes.
8	15'	9,8	P + 6,71	P 0	6,71	1,46	Très-faibles.
9	20'	7,9	P + 12,81	P + 7,03	5,78	1,37	Très-fortes.
10	20'	8,05	P + 5,58	P 0	5,58	1,55	Presque nulles.
11	20'	4,5	P + 9,98	P 0	9,98	1,51	Id.
12	20'	4,15	P + 12,86	P + 9,88	2,98	1,39	Assez fortes. On a déjà expliqué la cause de ces oscillations.

DARCYHO EXPERIMENT - schéma

- Proudění pískovými filtry
- průtok (Q) závisí na
  - S „celá“ plocha průtočného průřezu
  - $h_1 - h_2$ – rozdíl hydraulických výšek
  - L – vzdálenost vstupního a výstupního průřezu

$$Q \propto K \cdot S \frac{h_1 - h_2}{L}$$

rozdíl hydraulických výšek

$$\Delta h = h_2 - h_1$$

specifický průsak resp.
Darcyho rychlost

$$q = v = \frac{Q}{S} = -K \frac{\Delta h}{L}$$

DYNAMIKA PODZEMNÍ VODY

- stanovení $v(x,y,z,t)$, $p(x,y,z,t)$ platí Navier-Stokesovy rovnice - střední rychlost v pórech – statistická hodnota (v plošce k .)

Skutečná rychlost:

$$v^* = \frac{\Delta Q}{S_p}$$

Filtrační (fiktivní, darcyovská) rychlost

$$v = \frac{\Delta Q}{S} \quad \longrightarrow \quad v = p_a \cdot v^*$$

(při poklesu volné hladiny)

při proudění kapaliny v porézním prostředí

$$\frac{v}{v^*} = \frac{S_p}{S} = p \quad \dots \dots \dots p_{ef}$$

$$\frac{v}{v^*} = p_{ef} \quad \longrightarrow \quad v = p_{ef} v^*$$

v^* - skutečná rychlost ($L \cdot T^{-1}$)

v - darcyovská (fiktivní, filtrační rychlost) ($L \cdot T^{-1}$)

p_a - aktivní pórovitost

p_{ef} - efektivní pórovitost

Q - průtok ($L^3 \cdot T^{-1}$)

S_p - plocha průtočného průřezu (jen póry) (L^2)

S - celková plocha průtočného průřezu (L^2)

LAMINARNÍ A TURBULENTNÍ PROUDĚNÍ

- laminární
- turbulentní
- Reynoldsovo číslo

$$Re_f = \frac{v d_{10}}{\nu}$$

v - rychlost

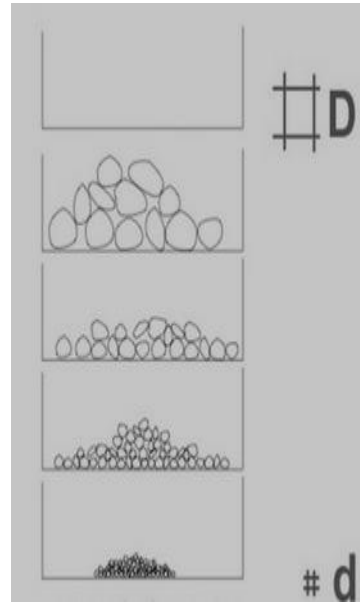
$d_{10(30)}$ = ef. průměr zrna
 ν - kinematická viskozita

Kritické Reynoldsovo číslo

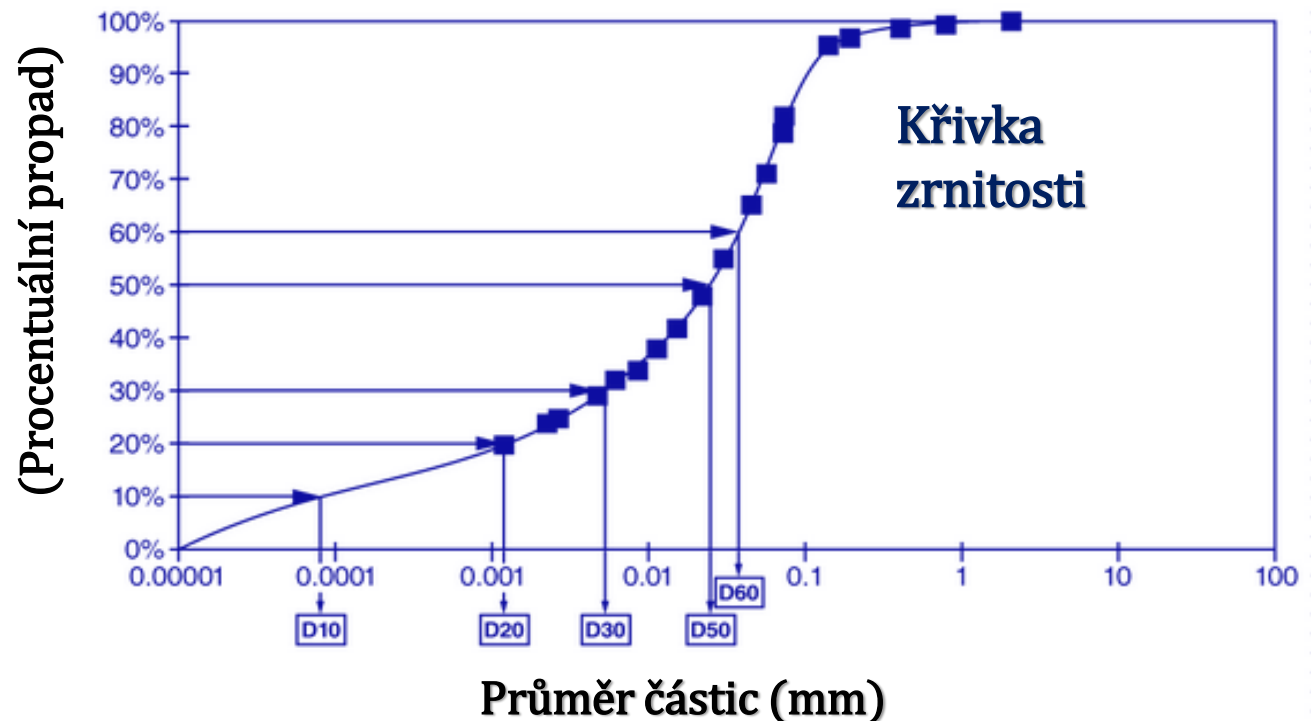
Pro PV $Re_{KR} = 1$

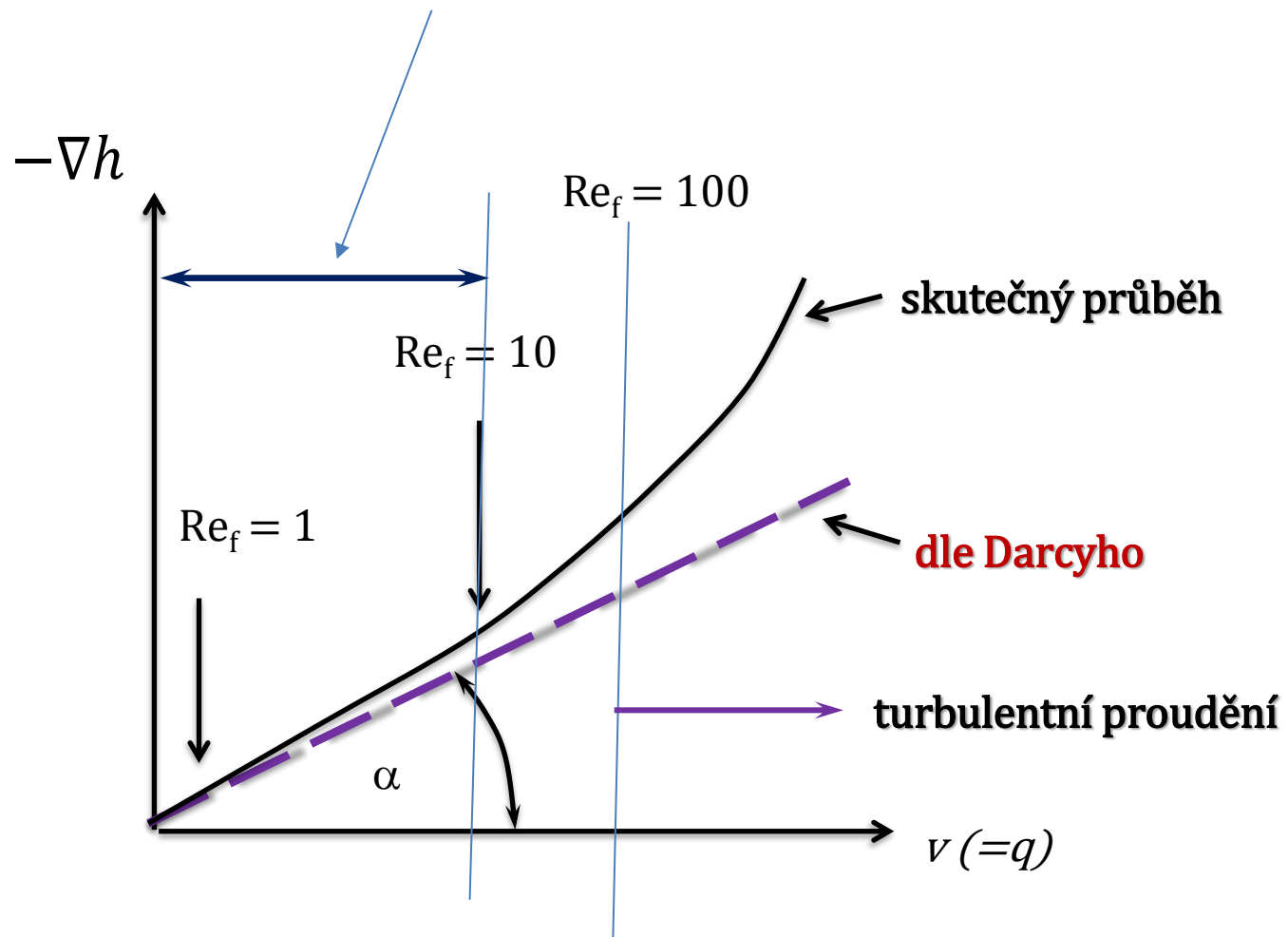
Sítový rozbor – sada sít s různě velikými oky

- prosévání vzorku o dané hmotnosti sadou normových sít: zváží se zbytky na sítích a určí se hmotnostní podíly. Potom se spočítají jednotlivé propady na sítích. Z těchto hodnot se vykreslí křivka zrnitosti

PLATNOST DARCYHO VZTAHU

$$Re_f < 10$$
$$\tan^{-1}(\alpha) = (1/K)$$

PLATNOST DARCYHO VZTAHU

Reynoldsovo filtrační číslo

$$Re_f = \frac{v \cdot d_f}{\mu}$$

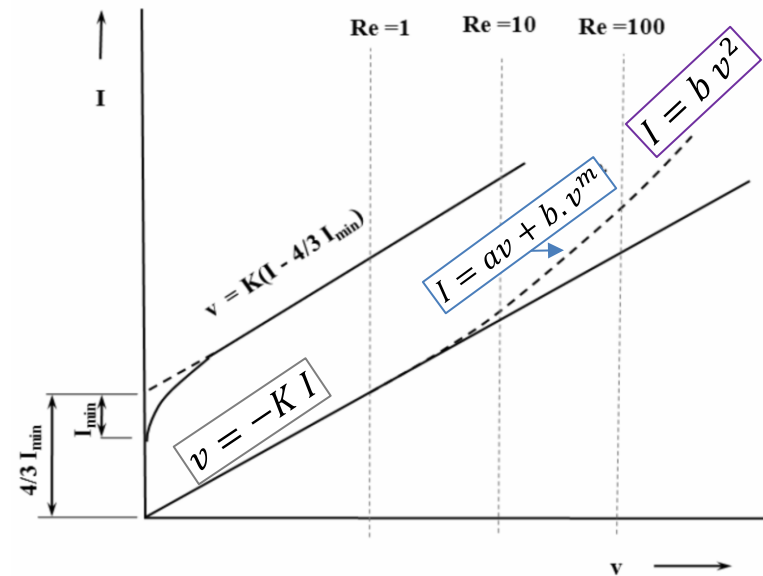
v – rychlost

d_f – specifický průměr pórů (např. d_{10})

μ – dynamická viskozita

$$v = -K I \rightarrow i = -\frac{1}{K} v = av$$

kde $a = -1/K$

$Re_f (0 \div 1)$ – lineární vztah mezi rychlostí a hydraulickým gradientem ... laminární oblast – platí Darcyho vztah $I = av$

$Re_f (1 \div 10)$ ještě lze uvažovat platnost Darcyho vztahu $I = av$

$Re_f (10 \div 100)$ Darcyho vztah neplatí ... jedná se o přechodnou oblast a rovnici je nutné rošířit o nelineární člen

$$I = av + b \cdot v^m$$

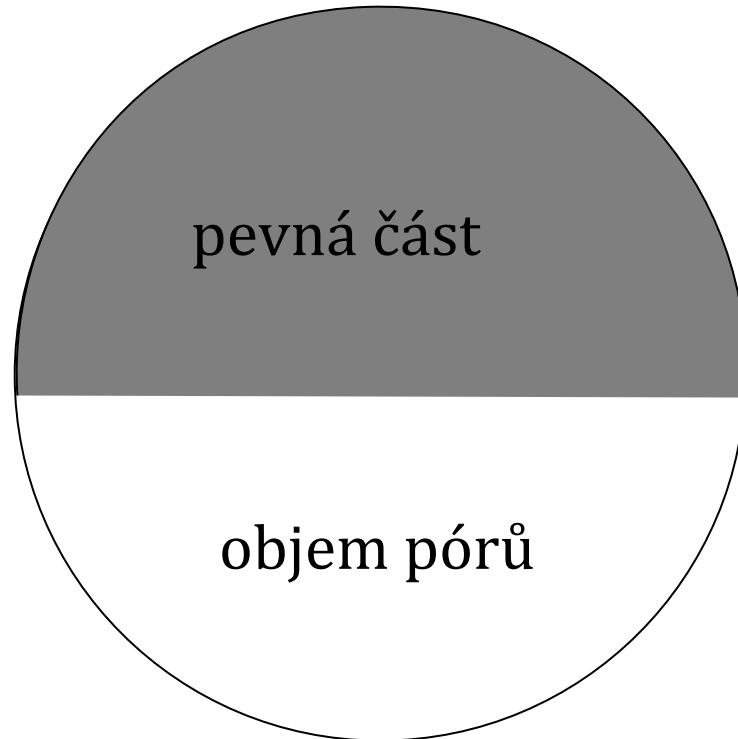
Kde exponent $m = 1,6 \div 2,0$

Pro **$Re_f > 100$** se jedná o turbulentní proudění a vztah mezi hydraulickým gradientem a rychlostí je kvadratický (Darcyho vztah neplatí)

$$I = b v^2$$

RYCHLOST PROUDĚNÍ KAPALINY V PORÉZNÍM PROSTŘEDÍ

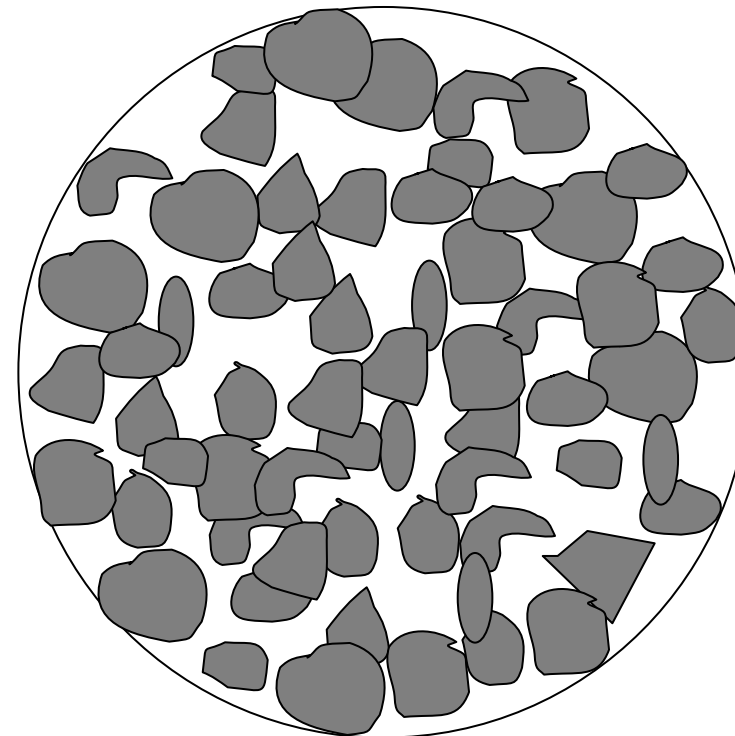
potrubí

“pórovitost” = 0.5

$$v = \frac{Q}{S_x}$$

porézní prostředí

pórovitost = 0.5

$$v = \frac{q}{p_{ef}}$$

POČÁTEČNÍ A OKRAJOVÉ PODMÍNKY

Řadu jevů v hydraulice podzemních vod popisují základní rovnice:

rovnice kontinuity a Darcyho zákon

- Každá rovnice má nekonečné množství řešení
- Pro vybrání jednoho řešení pro daný problém – je nutné doplnit informace neobsažené v rovnici

Jedná se o

- Geometrii oblasti
- Hodnoty fyzikálních parametrů
- Počáteční a okrajové podmínky

Řešíme problém proudění podzemní vody v oblasti D , hranici tvoří plocha S (při dvourozměrném proudění se jedná o křivku)

Počáteční podmínky:

- Charakterizují stav proudění v oblasti pro počáteční čas $t=0$

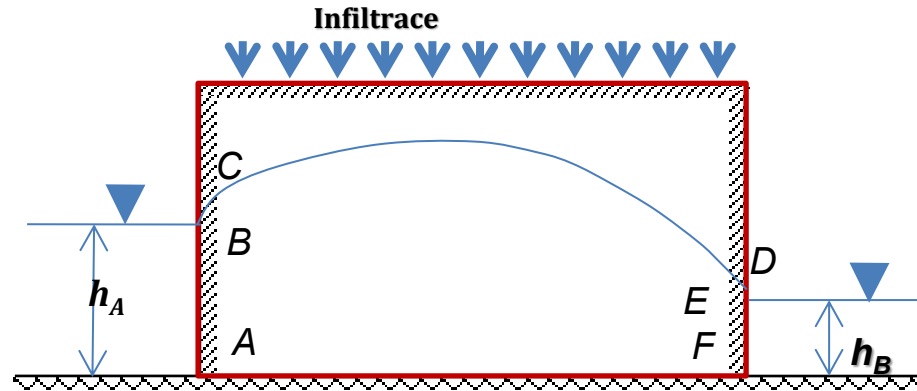
$$H = f(x,y,z,0)$$

(f – známá funkce)

Uplatní se při řešení neustáleného proudění

OKRAJOVÉ PODMÍNKY

Vliv okolního prostředí na proudění uvnitř oblasti

A) stabilní p. (předepsaná hodnota hydraulické výšky)

$$H = f(x, y, z) \quad \text{nebo} \quad H = g(x, y, z, t) \quad \text{na ploše } S$$

f, g – známé funkce

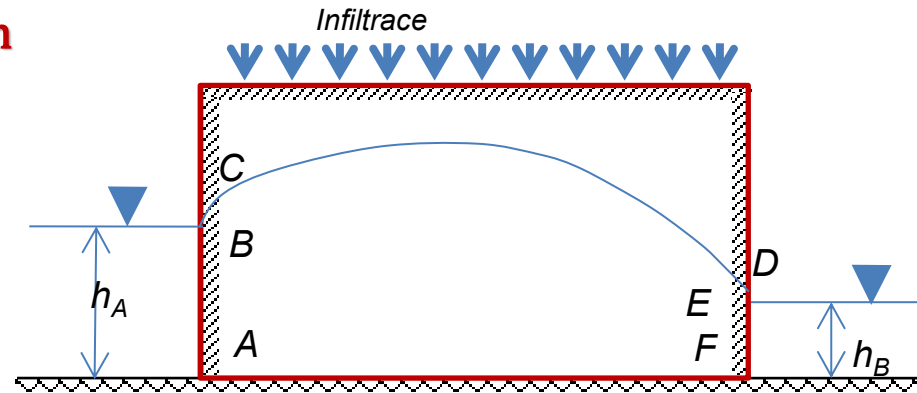
f – stacionární okrajová podmínka; g – okrajová podmínka závislá na čase

- **Okr. podmínka 1. druhu** – Dirichletova okrajová podmínka

(AB) a (EF)

B) Hranice s předepsaným tokem
(známá hodnota toku ve směru kolmém na hranici)

$v_n = f(x,y,z,t)$ na S
 v_n - složka rychlosti kolmá k hranici

Okr. podmínka 2.druhu – Neumanova okrajová podmínka

(speciálním případem je nepropustná hranice – složka hustoty toku kolmá k hranici)

Je rovna nule (AF)

C) Polopropustná hranice

Tam kde oblast proudění je v kontaktu s otevřeným vodním zdrojem, nebo jiným porézním prostředím, ale je oddělena polopropustnou vrstvou

Smíšená okrajová podmínka – Cauchyho (Newtonova)

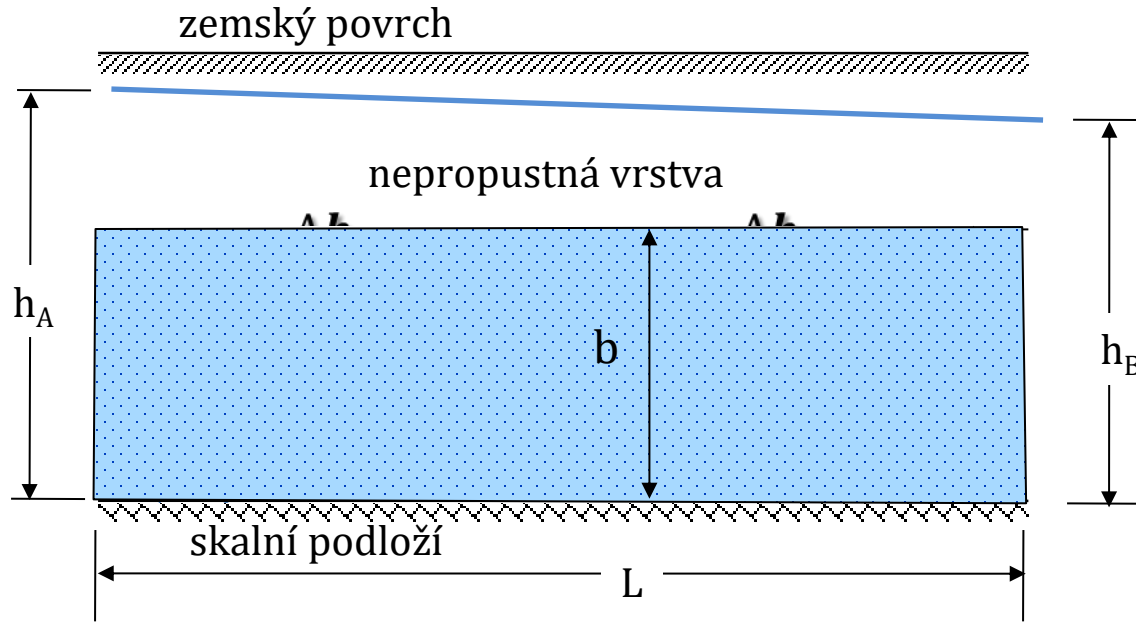
H – hydraulická výška uvnitř oblasti a H_0 – hydraulická výška vně oblasti

Velikost toku kolmo k hranici řešené oblasti je

$$v_n = (H_0 - H) / c \quad c = B / K$$

B- šířka polopropustné vrstvy, K je její hydraulická vodivost a c je odpor vrstvy

USTÁLENÉ PROUDĚNÍ – zvodnělá vrstva s napjatou hladinou

Darcyho zákon:

$$Q = K \cdot S \frac{\Delta h}{L} = K \cdot S \cdot I$$

Hydraulický gradient

$$I = \frac{dh}{dx}$$

Pro **homogenní, izotropní** prostředí:
spec. průtok vyjádříme:

$$q = -Kb \frac{dh}{dx}$$

Odkud
vyjádříme

$$dh = \frac{q}{bK} dx$$

$$\int_{h_A}^{h_B} dh = -\frac{q}{bK} \int_0^L dx$$

$$\begin{aligned} x &= 0 \dots X=L \\ h &= h_A \dots h = h_B \end{aligned}$$

Po integraci a dosazení mezí

$$h_B - h_A = -\frac{q}{bK} L$$

Po úpravě – specifický průsak je

$$q = K b \frac{h_A - h_B}{L}$$

USTÁLENÉ PROUDĚNÍ – zvodnělá vrstva s volnou hladinou

Specifický průtok na 1 m šířky

$$q = vh = \left(-K \frac{dh}{dx}\right)h$$

Po úpravě

$$qdx = -Khdh$$

Integrací - x ..od 0 do x_i $h(x)$

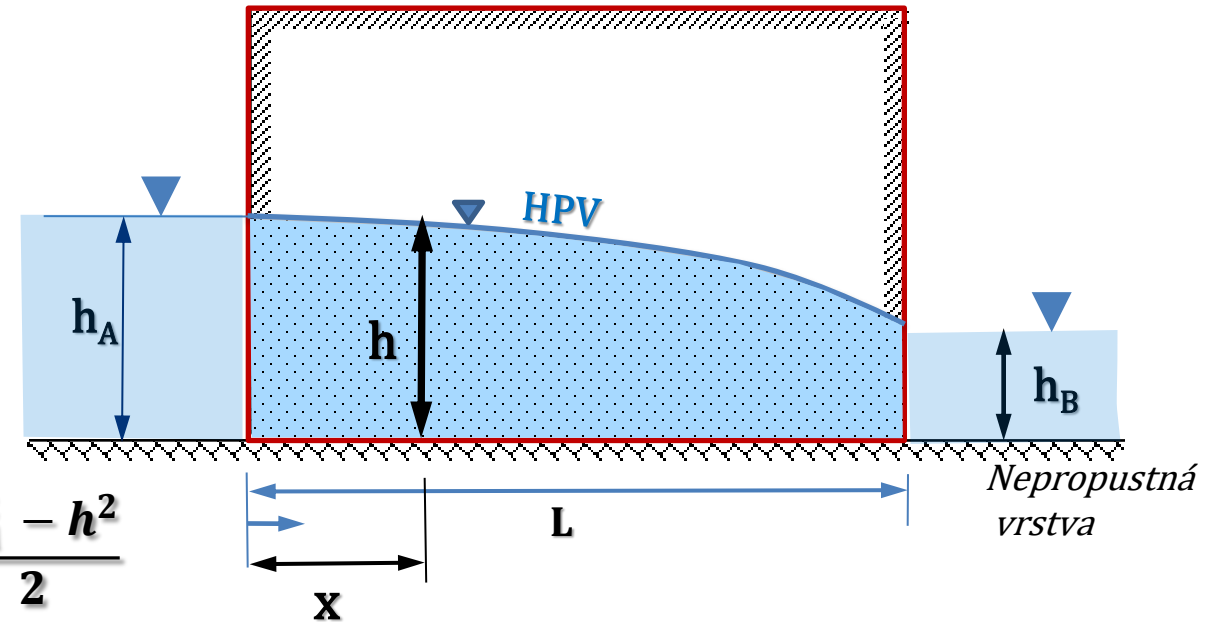
$$q \int_{x=0}^x dx = -K \int_{h=h_A}^h h dh \quad \Rightarrow \quad qx = -K \frac{h_A^2 - h^2}{2}$$

Po úpravě dostáváme vztah pro průběh hladiny

$$h^2 = h_A^2 - \frac{2qx}{K} \quad \Rightarrow \quad h = \sqrt{h_A^2 - \frac{2qx}{K}}$$

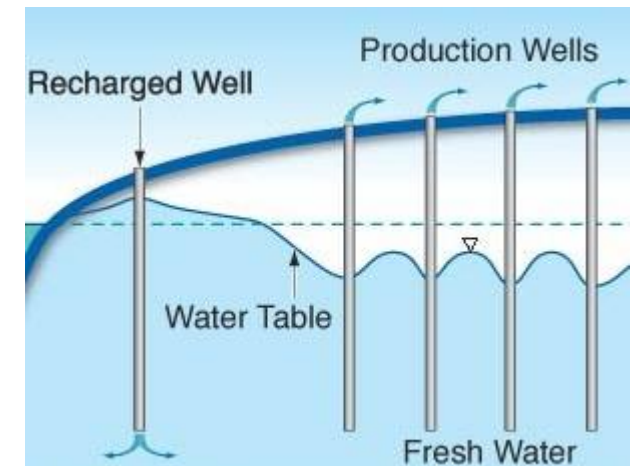
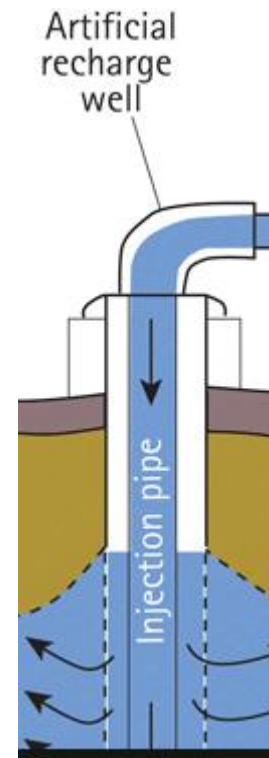
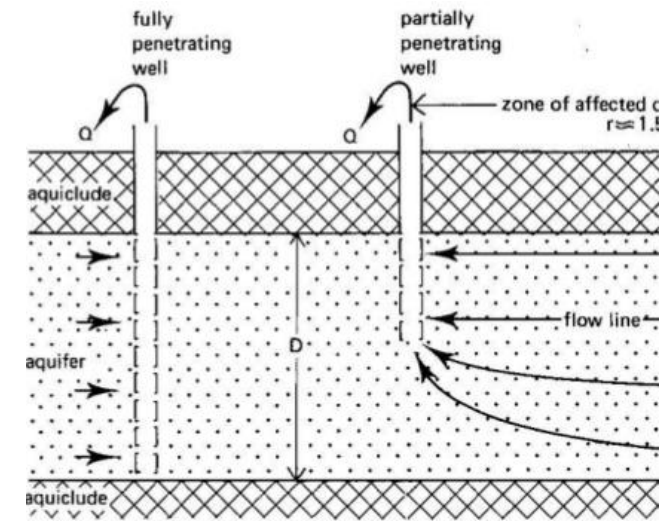
A pro specifický průtok dostáváme z $x = L$ $h = h_B$

$$q = K \frac{h_A^2 - h_B^2}{2L}$$

Vrty, studny - dělení

- A) Odebírající vodu z-
- **napjaté ZV**
  - **artézské**
  - **ZV s volnou hladinou**
- A) – **úplné** (zasahují na nepropusné podloží)
- B) - **neúplné** (nezasahují na nepropusné podloží)
- C) (dle technologie zhotovení)
- **kopané**
  - **vrtané**
- D) – **čerpané** (odčerpáváme vodu z vrtu)
- **vsakovací** (načerpáváme vodu do vrtu)
- E) Dle průměru
- **piezometry** 2,5-5cm
  - **pozorovací vrty** 5-10 cm
  - **vrty pro zásobování domácností** 10-40 cm

Rovnice kontinuity (neustálené proudění)

Předpoklady:

- plně **nasycená zvodnělá vrstva**

- **homogenní, izotropní** PP

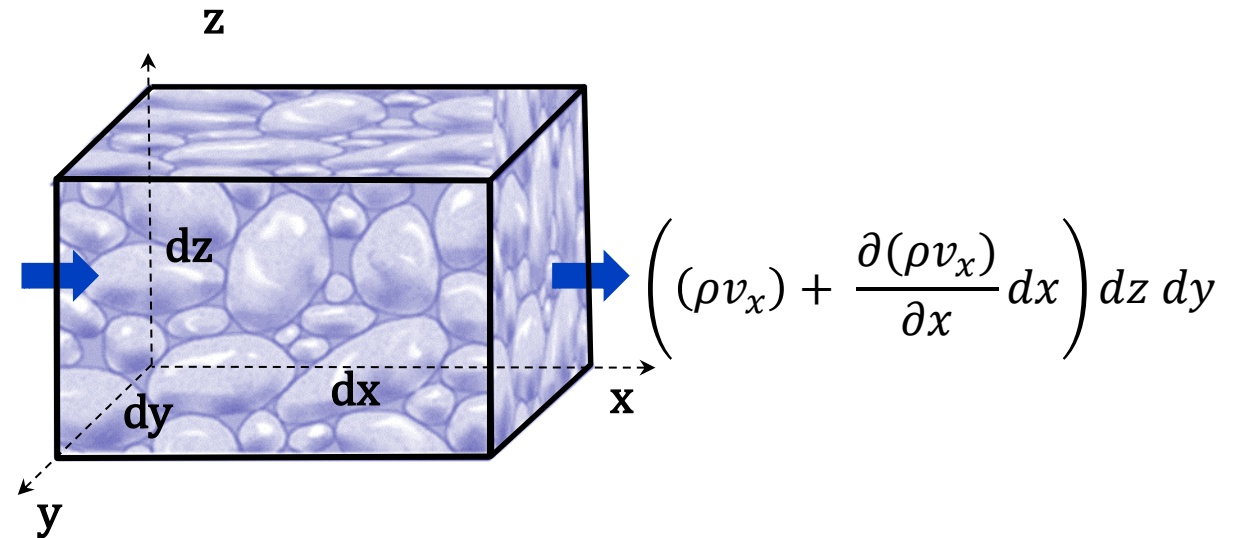
- uvnitř kontrolního objemu není

zdroj ani **propad** hmoty $(\rho v_x) dy dz$

- platí **Darcyho vztah**

- platí **zákon zachování hmoty**

- vše, co vstupuje do kontrolního objemu musí i vystoupit – nebo musí dojít ke změně akumulace

Vstup-výstup=0 (tok hmoty) – pro ustálené proudění

Vstup – výstup = (+/-) změna hmoty vody uvnitř kontrolního objemu

$$(\rho v_x) dy dz - \left((\rho v_x) + \frac{\partial(\rho v_x)}{\partial x} dx \right) dz dy$$

Rovnice kontinuity (neustálené proudění)

Rozdíl mezi vstupujícím a vystupujícím množstvím vody musí být roven změně množství vody m v rovnoběžnostěnu, což je způsobeno změnou měrné hmotnosti vody, ρ v důsledku stlačitelnosti

$$-\left[\frac{\partial(\rho v_x)}{\partial x} + \frac{\partial(\rho v_y)}{\partial y} + \frac{\partial(\rho v_z)}{\partial z} \right] dx dy dz dt = \frac{\partial m}{\partial t} dt$$

Změna hmoty uvnitř rovnoběžnostěnu

Pro konstantní výšku zvodnění b

$$\frac{\partial^2 h}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 h}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 h}{\partial z^2} = \frac{S}{T} \frac{\partial h}{\partial t}$$

nebo pro snížení

$$\frac{\partial^2 s}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 s}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 s}{\partial z^2} = \frac{S}{T} \frac{\partial h}{\partial t}$$

Radiálně-symetrické proudění k vrtu

Cylindrické souřadnice: r, ϕ, z

Souvislost s pravoúhlými souřadnicemi:

$$x = r \cos \phi$$

$$r = (x^2 + y^2)^{1/2}$$

$$y = r \sin \phi$$

$$\operatorname{tg} \phi = (y/x)$$

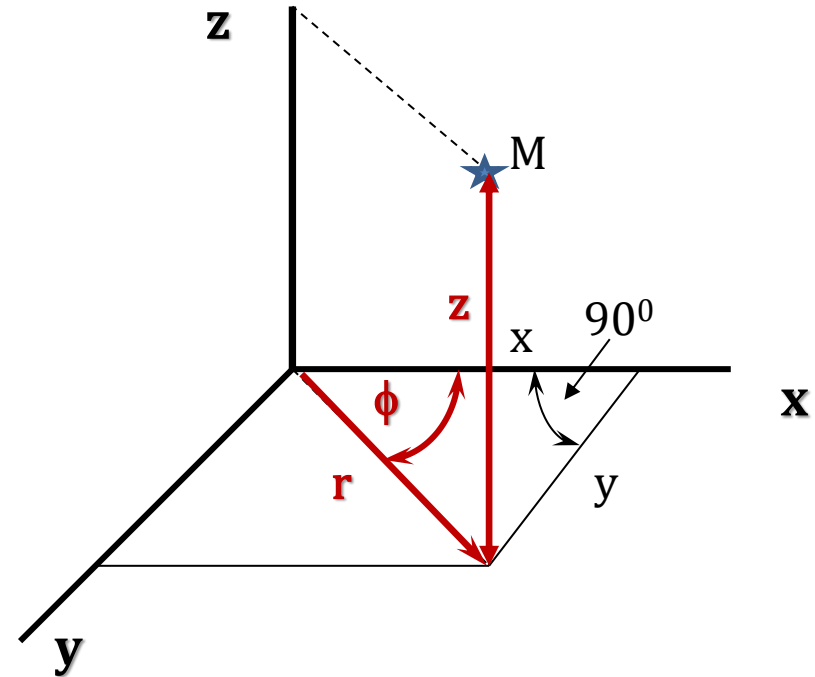
$$z = z$$

$$z = z$$

$$\frac{\partial^2 s}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 s}{\partial y^2} = \frac{S}{T} \frac{\partial s}{\partial t}$$

$$\frac{\partial^2 s}{\partial r^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial s}{\partial r} = \frac{S}{T} \frac{\partial s}{\partial t}$$

Radiálně-symetrické proudění k vrtu

Theisovo řešení pro “ideální vrt“

- neuvažujeme **dodatečné odpory** na vrtu a jeho blízkém okolí
- **poloměr** vrtu je nekonečně malý

Základní rovnice

Parciální diferenciální rovnice axiálně-symetrického proudění podzemní vody s napjatou hladinou v cylindrických souřadnicích

$$\frac{\partial^2 s}{\partial r^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial s}{\partial r} = \frac{S}{T} \frac{\partial s}{\partial t}$$

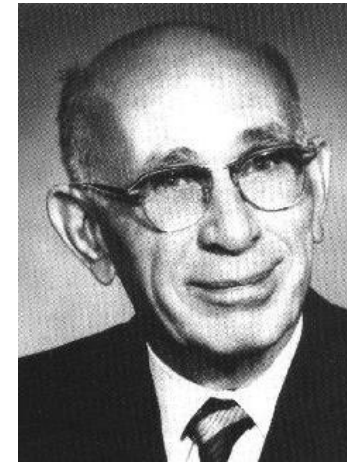
s – snížení

r – radiální parametr

S – storativita

T – transmisivita

t - čas

C.V. Theis, 1935

Theisovo řešení – základní rovnice neustáleného radiálně-symetrického

$$\frac{\partial^2 s}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 s}{\partial y^2} = \frac{S}{T} \frac{\partial s}{\partial t} \quad \longrightarrow \quad \frac{\partial^2 s}{\partial r^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial s}{\partial r} = \frac{S}{T} \frac{\partial s}{\partial t}$$

Theis (1935) - předpoklady řešení

- úplný vrt
- napjatá zvodněná vrstva
- jedná se o **homogenní** a **izotropní** zvodnělou vrstvu
- platí **Darcyho vztah** pro filtrační rychlost
- vrt se nachází v **neomezené zvodnělé porézní vrstvě**
- výška zvodnělé vrstvy, **b je konstantní** v celé oblasti
- v čase **t = 0** je **piezometrická výška** hladiny podzemní vody ve všech místech zvodnělé vrstvy **konstantní** a je rovna H , a rovněž ve vrtu je výška vody H
- **stlačitelnost** kapaliny je **zanedbatelná**
- **koeficienty transmisivity a storativity** jsou **konstantní** v čase a prostoru
- **objem vrtu je zanedbatelně malý** a nemusí být při řešení brán v úvahu
- na vrtu ani v jeho blízkém okolí **nepůsobí dodatečné odpory** (jedná se o tzv. “ideální” vrt)
- **odčerpávané množství vody** z vrtu je **konstantní**

Řešení základní rovnice neustáleného radiálně symetrického proudění k vrtu: C.V. THEIS, 1935

$$\frac{\partial^2 s}{\partial r^2} + \frac{1}{r} \frac{\partial s}{\partial r} = \frac{S}{T} \frac{\partial s}{\partial t} \quad \longrightarrow \quad s(r, t) = \frac{Q}{4\pi T} (-E_i(-u))$$

r- radiální vzdálenost od odčerpávaného vrtu

t- čas

s - snížení

S - storativita ZV

T- transmisivita ZV

$(-E_i(-u))$ $\implies$ Integrální exponenciální funkce - **W(u)** - Theisova studňová funkce

u ... argument studňové funkce

$$u = \frac{r^2 S}{4 T t}$$

Theisovo řešení

$$s = \frac{Q}{4\pi T} W(u)$$

γ - Eulerovo číslo (0,5776)

$$-E_i(-u) = \int_u^\infty \frac{e^{-u}}{u} du = W(u) = -\gamma - \ln u + u - \frac{u^2}{2 \cdot 2!} + \frac{u^3}{3 \cdot 3!} - \dots$$

Theisovo řešení

$$s = \frac{Q}{4\pi T} W(u)$$

$$-E_i(-u) = \int_u^\infty \frac{e^{-u}}{u} du = W(u) = -0,577216 - \ln u + u - \frac{u^2}{2 \cdot 2!} + \frac{u^3}{3 \cdot 3!} - \dots$$

Pro hodnoty $1/u > 100$ s chybou menší než 0,25 % lze Theisovu studňovou funkci zjednodušit zanedbáním třetího, čtvrtého a dalších členů na pravé straně na semilogaritmickou aproximaci studňové funkce dle Jacoba (1946)

Cooper - Jacobova semilogaritmická metoda

$$W(u) \cong -0,577216 - \ln u$$

$$s = \frac{Q}{4\pi T} \ln \frac{2,246Tt}{r^2S}$$

Při převodu na dekadické logaritmy dostáváme tvar

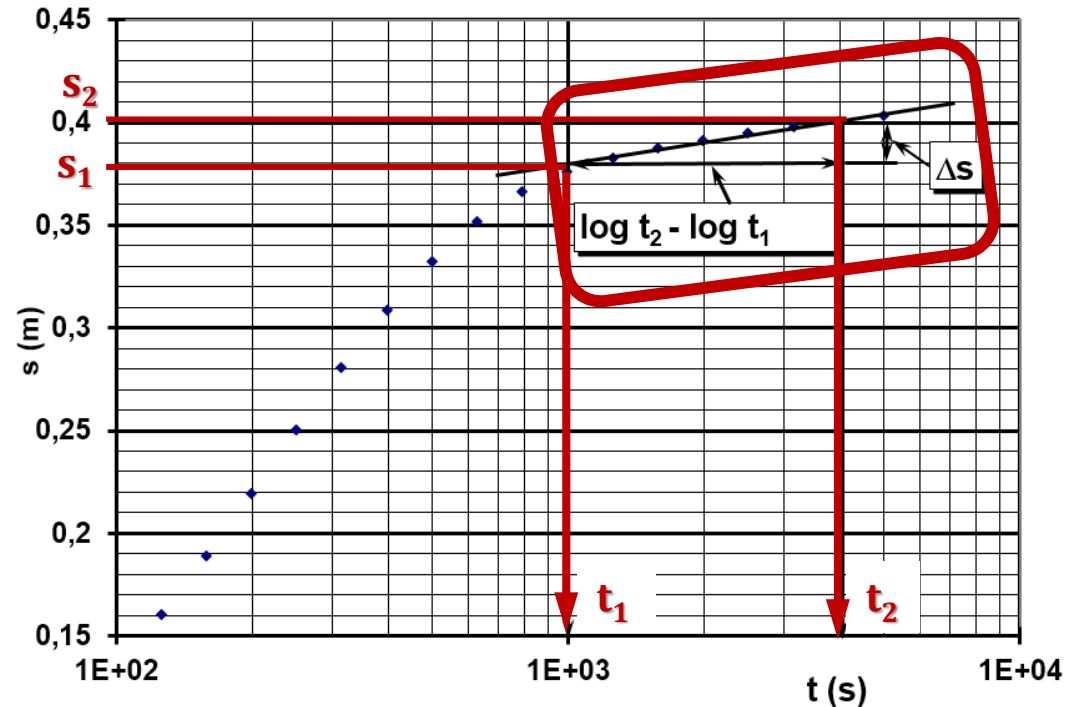
$$s = \frac{2,3 Q}{4\pi T} \log \frac{2,246Tt}{r^2S}$$

nebo

$$s = \frac{0,183 Q}{T} \log \frac{2,246Tt}{r^2S}$$

Cooper- Jacobova semilogaritmická metoda (čerpaný vrt)

$$s(r, t) = \frac{Q}{4\pi T} \ln \frac{2,246Tt}{r^2 S}$$

Použitím dekadických logaritmů

$$s(r, t) = \frac{0,183Q}{T} \log \frac{2,246Tt}{r^2 S}$$

Výpočet transmisivity, T

Zvolíme 2 časy (t_1 a t_2) na Cooper-Jacobově přímkovém úseku a odečteme jim odpovídající snížení s_1 a s_2

$$\Delta s = s_2 - s_1 = \frac{0,183Q}{T} \log \frac{2,246Tt_2}{r^2 S} - \frac{0,183Q}{T} \log \frac{2,246Tt_1}{r^2 S}$$

$$i = (s_2 - s_1) / (\log t_2 - \log t_1) \quad \Rightarrow \quad T = \frac{0,183Q}{i}$$

Cooper-Jacobova metoda - určení storativity, S (z dat čerpací zkoušky na pozorovacím vrtu)

$$s(r_p, t) = \frac{0.183Q}{T} \log_{10} \frac{2.246 T t_0}{r_p^2 S}$$

$$0 = \frac{0.183Q}{T} \log_{10} \frac{2.246 T t_0}{r_p^2 S}$$

$$\parallel \quad \parallel$$

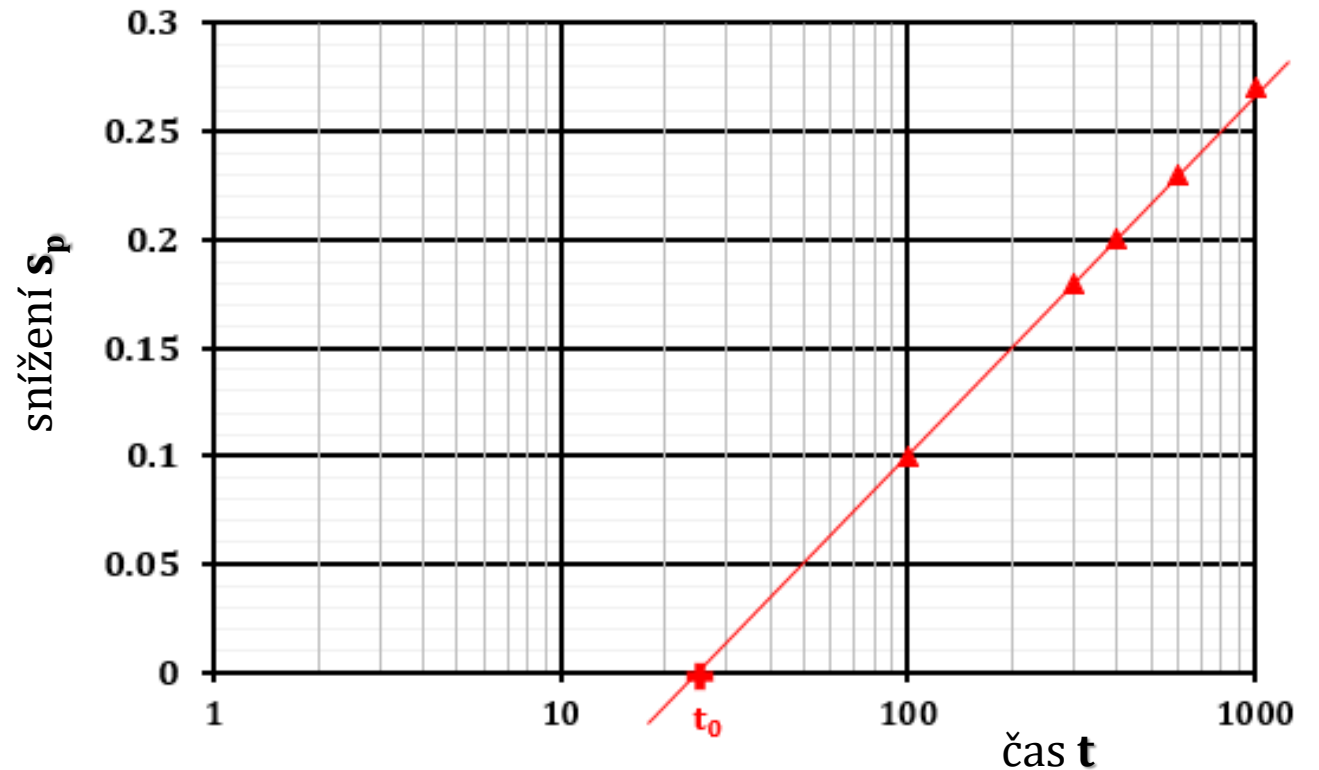
$$0 \quad 0$$

$$0 = \log_{10} \frac{2.246 T t_0}{r_p^2 S}$$

$$1 = \frac{2.246 T t_0}{r_p^2 S}$$

$$S = \frac{2.246 T t_0}{r_p^2}$$

Pozorovací vrt - data z čerpací zkoušky

TRANSPORTNÍ PROCESY V HPV

Základní a dlouhodobě znečišťovanou oblastí žp je voda povrchová i podzemní

Golfský proud- zakalená voda plankton - atmosférický kyslík

Voda - poživatina - epidemie chorob

- dodnes 5 mil./rok lidí umírá následkem infekce z vody

Zhoršování čistoty vod - vliv antropogenního tlaku na ŽP ⇒ mezinárodní problém

... existuje horní hranice znečištění - nelze překročit, aby nebyla porušena ekologická rovnováha

Vodní problém :

nerespektuje hranice.. Řešení vyžaduje zvládnout hlediska:

- * vodohospodářská hlediska
- * ekologická
- * technicko-ekonomická
- * sociálně-politická

Některé typy znečištění vod regionální až globální charakter - řešení jen spoluprací států

mezinárodní smlouvy o ochraně moří a oceánů před znečištěním, dohody o hraničních vodách, [Evropská vodní charta](#).

Rýn, Temže (těžké znečištění)

Labe - finance vláda (MŽP)

+ projekty sanace zdevastovaných území povrchových dolů, oblastí s chem. těžbou uranové rudy, oblasti s narušeným režimem podz. vod

ČR - 50% obyv. pitná voda z podzemních zdrojů - zhoršování kvality - zneč. prům. a zemědělskou činností, rozsáhlé havárie

„ČSSR“ :

- znečištění vod Žitného ostrova **Slovnaft**
- letiště **Ruzyň**
- odkaliště pro ukládání popelovin u tepelných elektráren
- vojenské základny

Od 80. let rozvoj moderních vědních oborů založených plně na poč. technice

- v hydrologii k popisu vodní bilance **SIMULAČNÍ MODELY .. SIM**

na rozdíl od klasických metod

- umožňují **komplexní přístup** k řešené problematice
- **podrobná analýza** působení všech důležitých faktorů
- **variantnost řešení** (+ očekávané dlouhodobé důsledky)

Zdroje znečištění:

- **bodové** - přímo produkují škodlivé látky (zdroje se soustředěným odváděním škodlivých látek (výpust kanalizace, únik ropných látek)
- **liniové** - silniční a železniční tahy, dálkové produktovody, kanalizační stoky
- **plošné (maloplošné, velkoplošné)** :
přímo neodvádí škodlivé látky ... přispívá ke zhoršení jakosti vod (zdroje rozptýlené - eroze, splachy terénu, zemědělství a rekreace, exhaláty, skládky, srážky,)

působení v čase: - **jednorázové** (havárie cisteren)

- **trvající zátěž** (havárie podzemních zásobních rezervoárů)

další rozlišení:

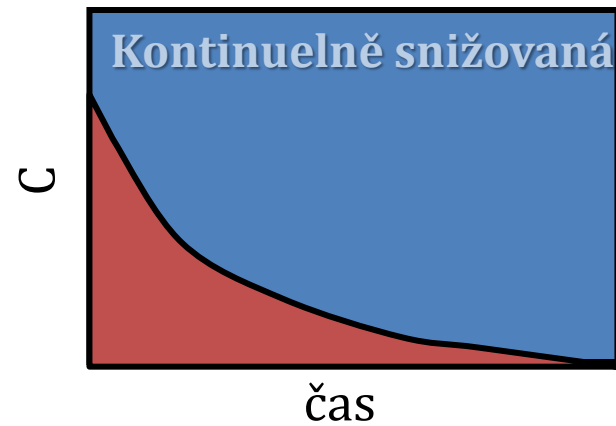
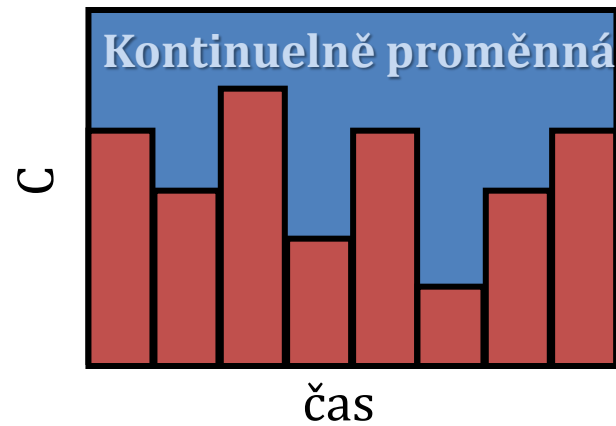
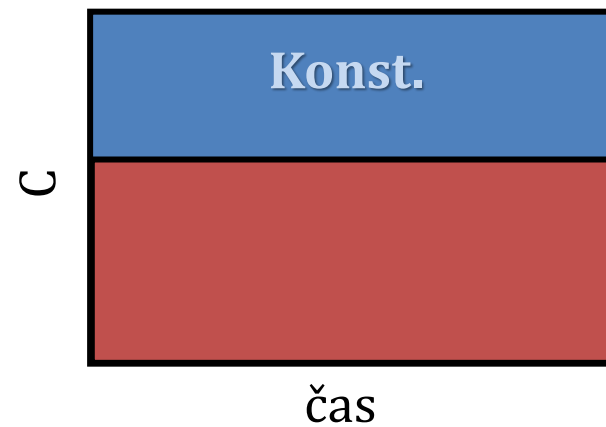
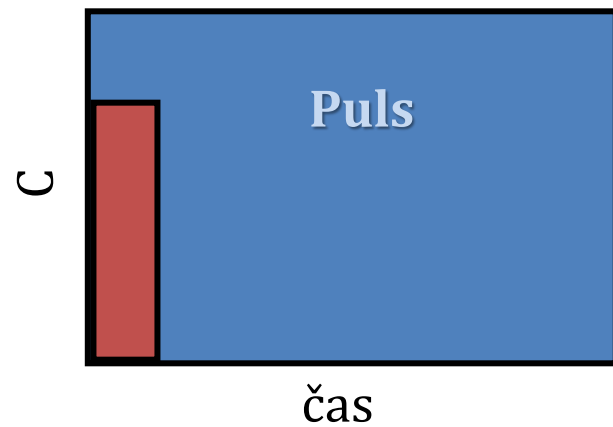
- **z minulosti**
- **současné**
- **predikce** budoucího znečištění

poloha, umístění a původ zdroje:

- **známé**
- **neznámé** (ve směru i proti směru proudění)

Historie kontaminace

- Změna koncentrace zdroje jako funkce času

- Zdroje znečištění :**
- 1) **odpadní vody**
  - 2) **škodlivé látky** (ropné, pesticidy, hnojiva)
  - 3) **průsaky zneč. vod** ze skládek, odkališť
  - 4) **znečištěné povrchové vody**
  - 5) **zneč. srážkové vody**

Hlavní způsoby znečištění - úniky odpad. vod z **kanalizace**

- **provozní, havarijní** a jiné úniky škodlivých látek (při přepravě, skladování, manipulaci a použití)
- **průsaky nedostatečně zabezpečených skládek** komunálních a průmyslových odpadů, odkališť , skladů hnojiv
- úniky kapalných odpadů **ze zemědělské výroby**
- průsaky ze zemědělsky obhospodařovaných ploch
- **úniky roztoků** používaných při těžbě, průzkumu atd.
- **vymývání látek z půdy**
- infiltrace znečištěných **srážek**
- infiltrace zneč. **povrchových vod**

Proudění podzemní vody

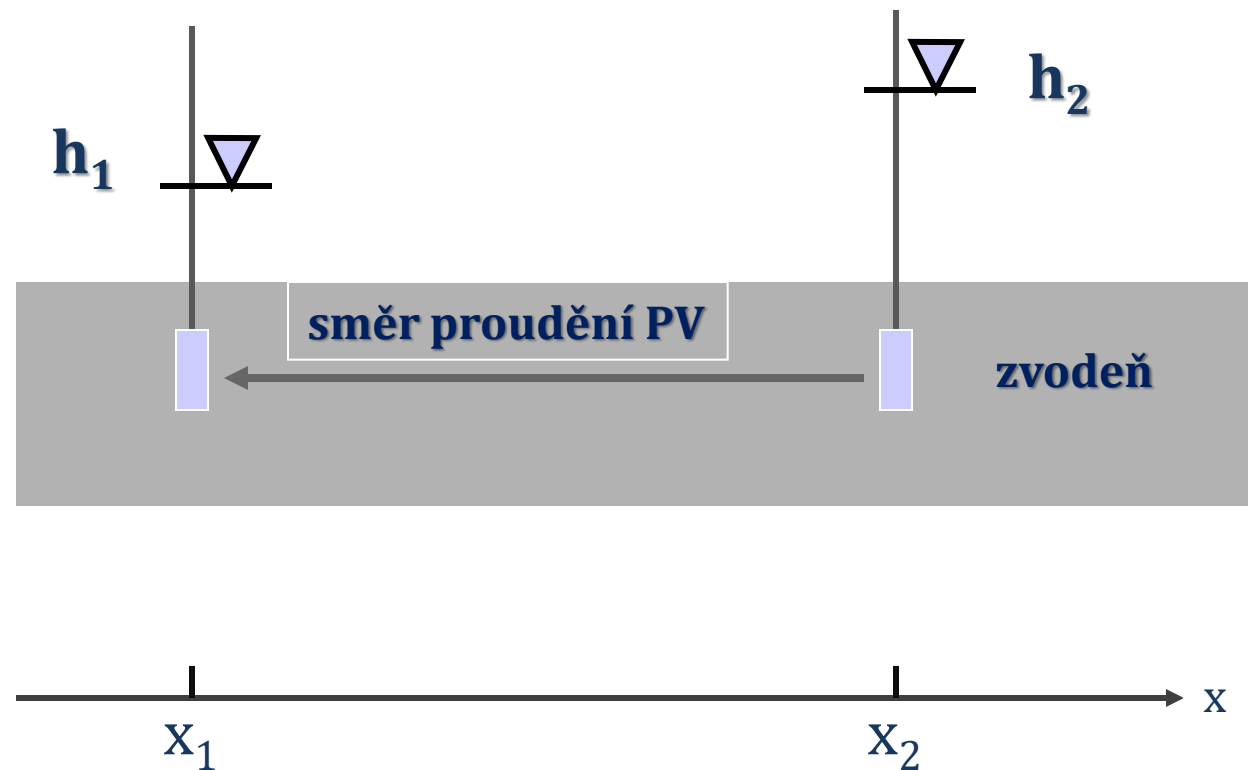
směr proudění - ovlivněn *hydraulickým gradientem*

- množství proudící vody závisí gradientu a hydraulické vodivosti

hydraulický gradient (změna tlak. výšky)

proudění od vyšší hladiny k nižší

(dh/dz , $\partial h/\partial x$, ∇h)

Hlavní procesy při migraci znečištění

Migraci znečištění ovlivňují procesy:

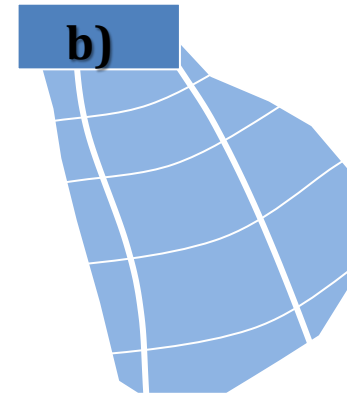
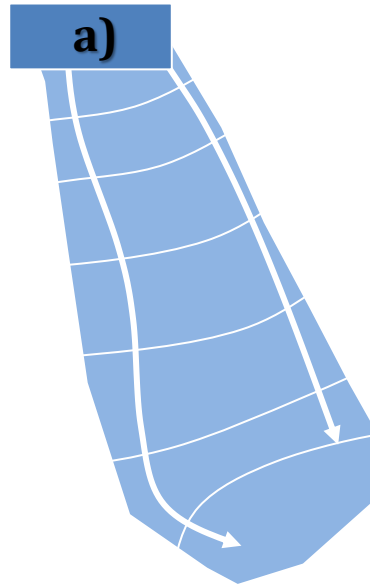
- **advekce (konvekce)**
- **disperze**
- **molekulární difuze**
- **adsorpce (desorpce)**
- **oxidace, iontová výměna**
- **rozpouštění**
- **radioaktivita**

Transport kontaminace v podzemní vodě

Je nezbytné :

vědět, jak se kontaminace pohybuje v podzemní vodě
znát dráhy transportu kontaminace
předvídat budoucí pohyb kontaminantu

kontaminace se šíří odlišně

Ve **stejném rychlostním vektorovém poli** dochází k **odlišnému šíření kontaminace**

znalost vektorového pole rychlostí je nedostačující - je nutné
pochopit procesy šíření kontaminace

Transport kontaminace v podzemní vodě

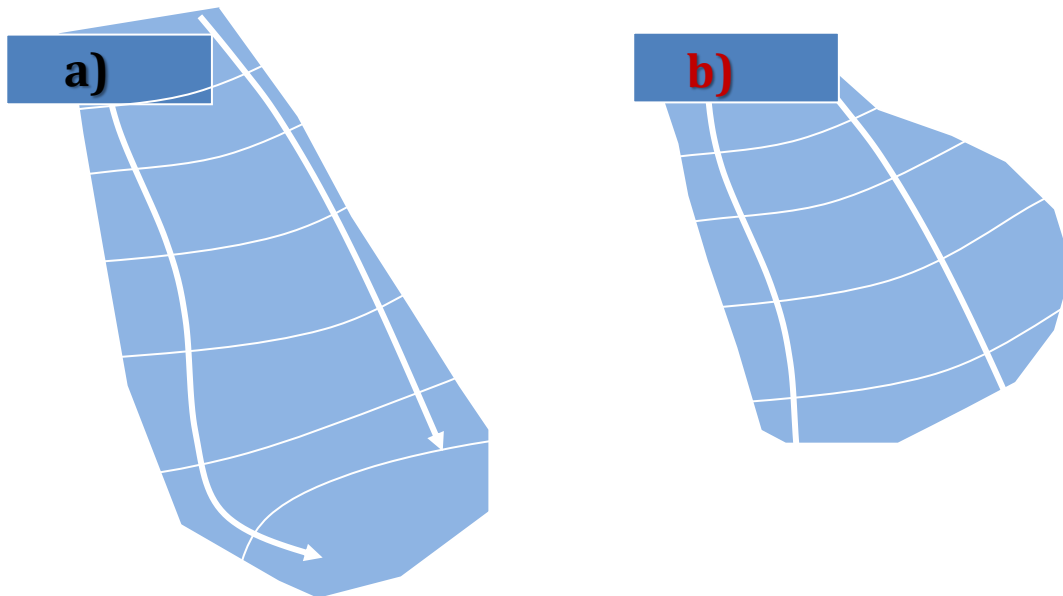
Předpoklad – znečištění je rozpuštěno ve vodě

některé znečištění se pohybuje stejnou rychlostí jako podzemní voda , některé pomaleji

Konzervativní transport. (nereagující)

- nereaguje s ostatními druhy zneč. nebo s materiálem zvodnělé vrstvy
- pohybuje se stejnou rychlostí jako podz. voda
- hmotnost kontaminantů je zachována v podz. vodě
- příklad - Cl^- , Br

„Mrak“ konzervativního transportu zneč.

rozdíl v šíření:

a) rychlostní pole konst

b) rychlostní pole se mění

v různých směrech

Znečištění reagující

vznikne **složitější mrak kontaminace**, reagující složky
při proudění podzemní vody - některé části zneč. reagují s :

- **ostatními** druhy zneč.
- **minerály** ve zvodnělé vrstvě
- **plyny** v podz. vodách

Reakce zahrnují např.: ***chem. reakce** (sorpce)

***bakteriální reakce** (biodegradace)

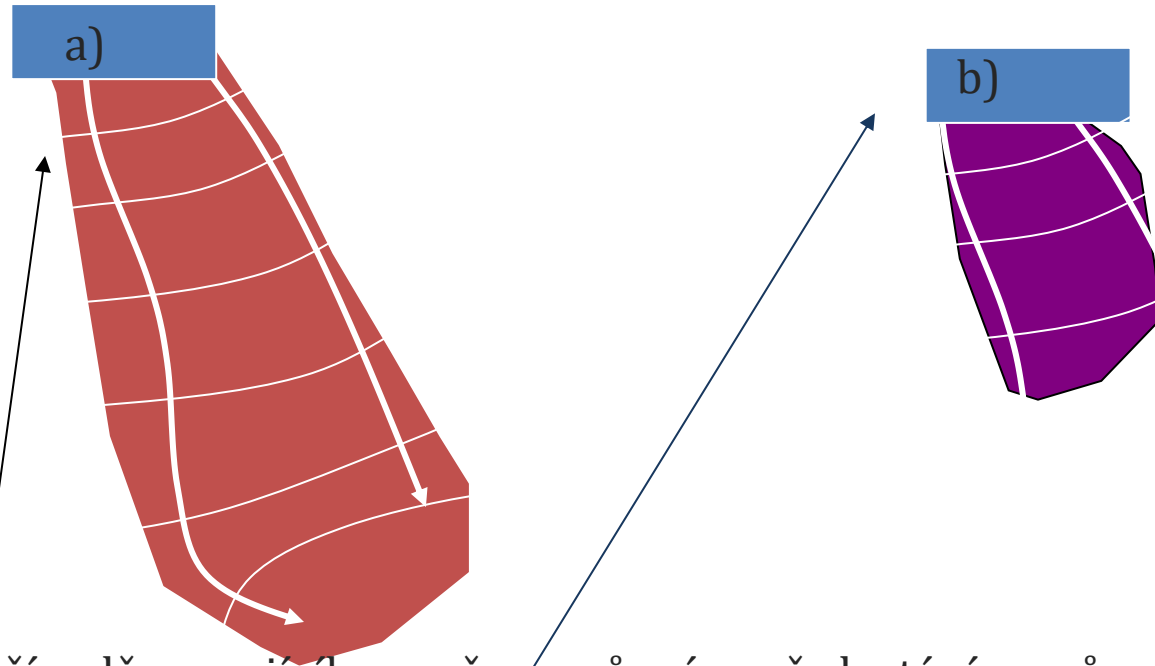
***radioaktivní** rozpad

V důsledku reakcí - zneč. se pohybuje *jinou rychlostí* než PV (podzemní voda) a konzervativní zneč. v PV

Každý druh kontaminace se může pohybovat rozdílnou rychlostí
obvykle pomalejší než pohyb PV

V důsledku reakcí se může **zvětšovat** nebo **zmenšovat** hmotnost specifického zneč. při pohybu zvodnělou vrstvou.

Kontaminční mrak reagujícího znečištění

V případě reagujícího zneč. pro různé zneč. dostáváme různé mraky v témže rychlostním poli

a) **konzervativní** zneč. b) **nekonzervativní** transport (zneč. reaguje s materiálem zvodnělé vrstvy)

transport zneč. je důsledkem *advekce a disperze*

ADVEKCE

zneč. se pohybuje průměrnou rychlostí v_p podzemní vody
veškeré zneč. přichází v daném čase a prostoru

Advekce (konvektivní přenos) - zneč. se pohybuje průměrnou rychlostí v_p podzemní vody
veškeré zneč. přichází v daném čase a prostoru

$$J_A = v \cdot c \quad (J_A = n \cdot v_{SK} \cdot c)$$

J_A - advektivní tok

c - koncentrace

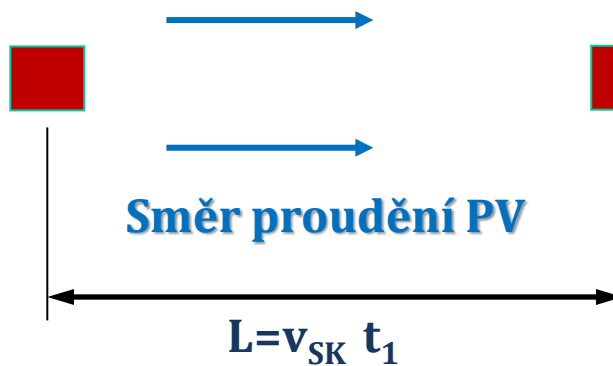
v_{SK} - skutečná rychlost

n - porozita

$$v_{SK} = -K \nabla h / n$$

nešíří se v okolí
advektivní hranice

Zdroj
kontaminace
($t=0$)

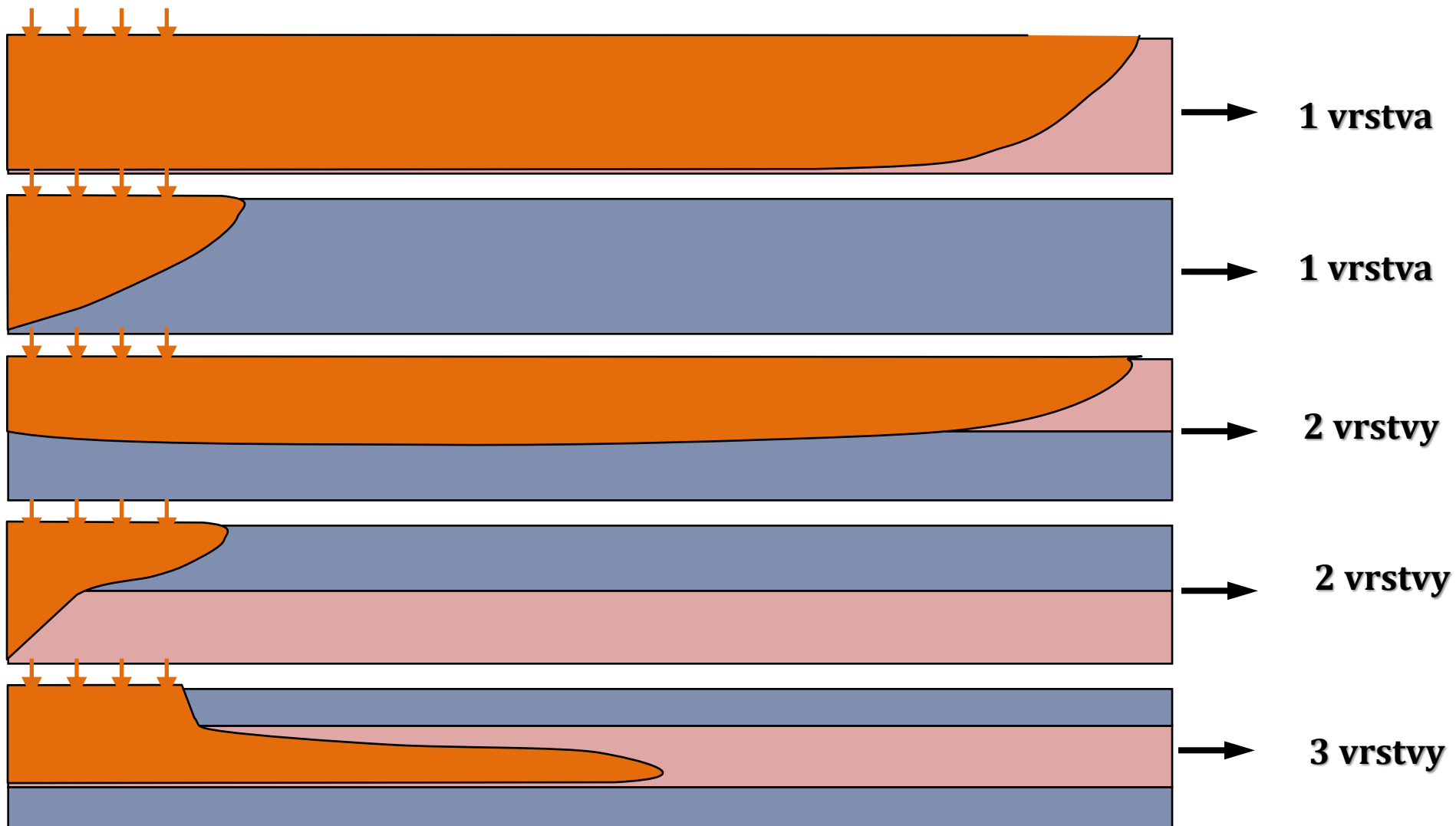

mrak znečištění($t=t_1$)
kontaminační mrak

Vzdálenost dána advekcí (v_{SK})
střed hmotnosti

v_{SK} - průměrná rychlost

Hydraulická vodivost

Velká hydraulická vodivost, K

Nízká hodnota hydraulické vodivosti, K

Hydrodynamická disperze (D_x, D_h)

způsobuje, že veškeré znečištění v PV se šíří do různých směrů

šíření je způsobeno **2 procesy** :

- **mechanickou disperzí** ($D_m = \alpha v_l$)

- **molekulární difuzí** (D^*)

$$D_h = \alpha v_l + D^*$$

α - vlastnost porézního prostředí - **disperzivita** (m)

mechanická disperze (D_m)

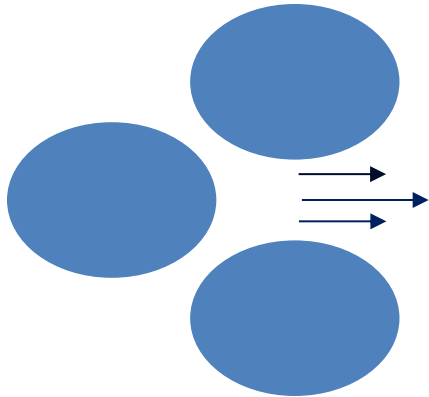
způsobuje šíření v porézním materiálu, dokonce i v homogenním materiálu

některé znečištění se šíří **rychleji** než v_{SK}

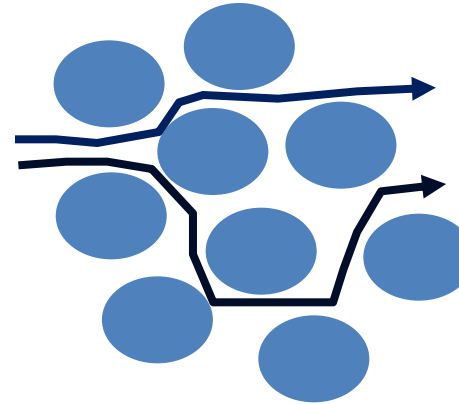
jiné **pomaleji** než v_{SK}

Mechanická disperze

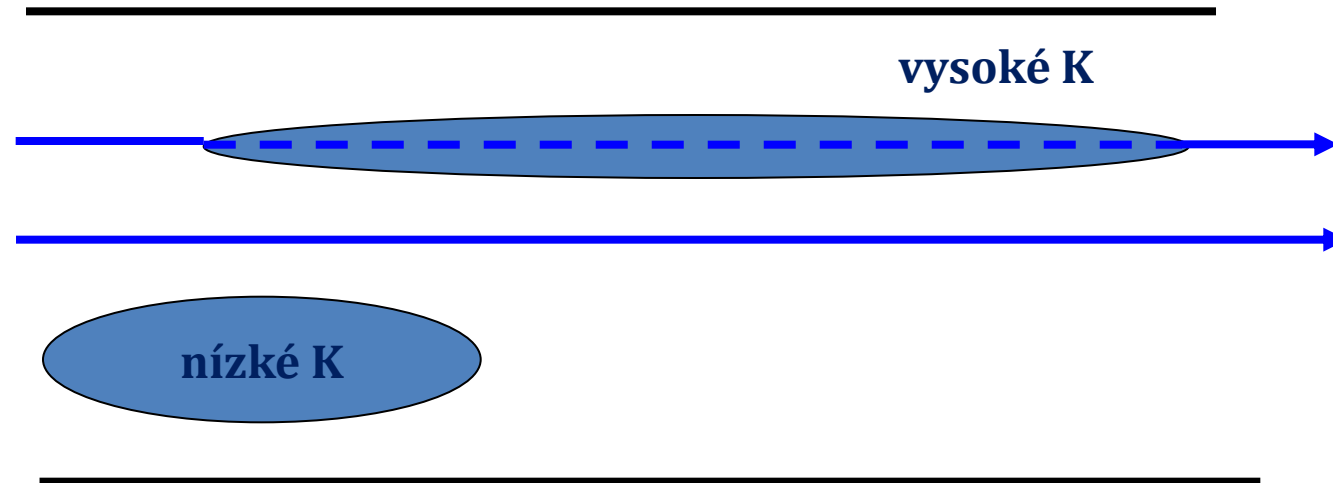
2 mechanismy:

1) rozdělení rychlostí v pórech

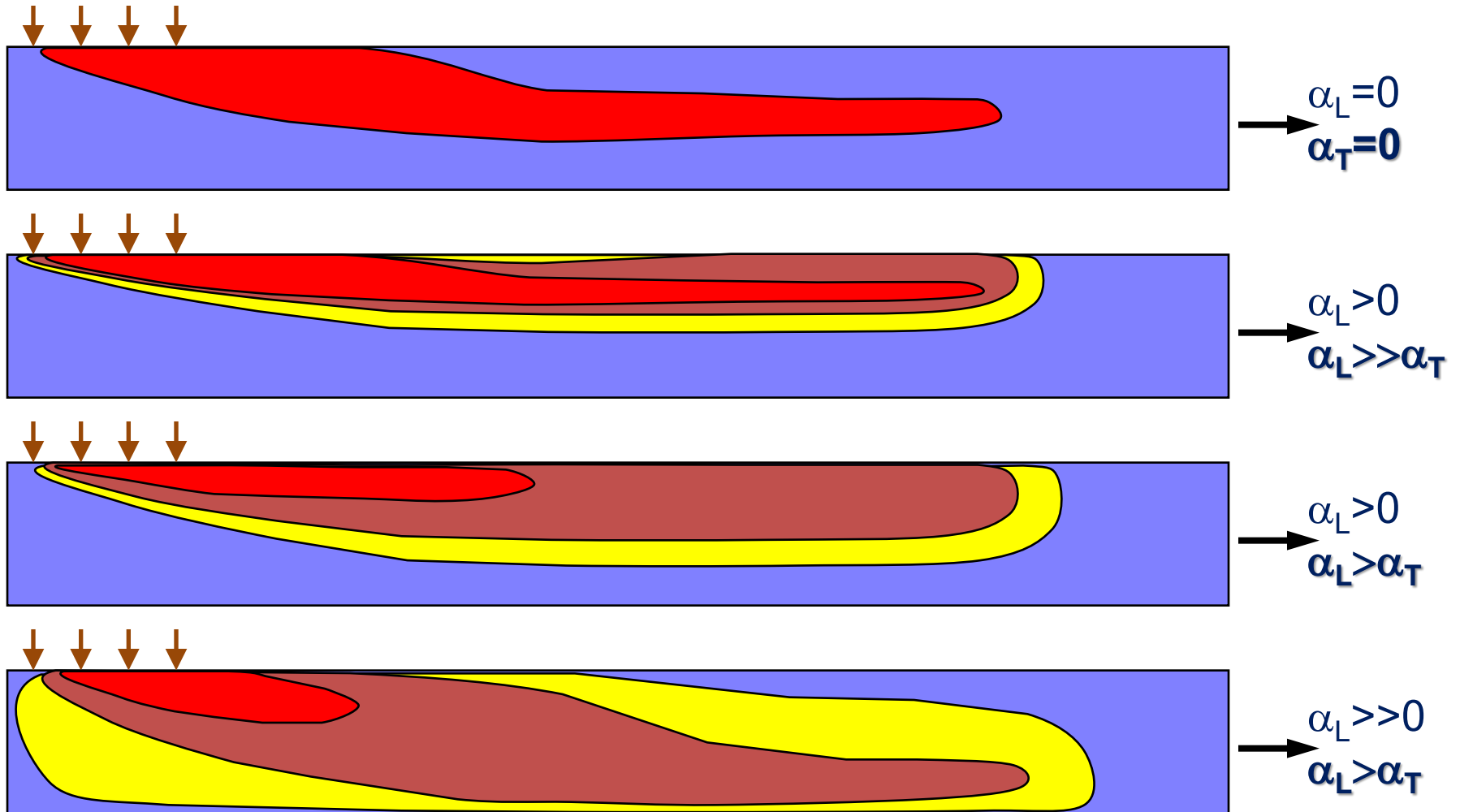
2) různé dráhy v pórech

Disperze

- **zvětšování disperze** .... širší kontaminační mrak
- zvyšování α_T má za následek zvětšení vertikálního šíření
- velké α_L a velké α_T větší míšení kontaminace.

DISPERZE

Molekulární difuze

znečištění se může šířit v důsledku **chemického gradientu**

vliv difuze se častěji projevuje v materiálech **s malou hodnotou K**

vliv molekulární difuze **je zanedbatelný při vysokém K** (převládá mech. disperze)

hnací silou je **koncentrační gradient** (dC/dx)

šíření zneč. molekulární difúzí i při nulovém hydraulickém gradientu

pórovitost závisí na : - vyšší pórovitost zvětšuje difundující hmotnost při stejném koncentračním gradientu

- **Darcyho zákon:** $q = -K \cdot \text{grad}(h)$
- Pro transport hmoty (**Fickův zákon**) vlivem koncentračního gradientu:
 $J = -D_d \cdot n \cdot \text{grad}(C)$
kde J je tok vlivem difuze; C je koncentrace; D_d je difuzní koeficient

Cílem je matematické modelování kontaminačního mraku

- a) předpovídat jak se šíří
- b) vědět jak/čistit
- c) vědět jak zabránit zneč.

Koeficient difuze - D_D

Kation	D_d (10^{-10} m ² /s)	Anion	D_d (10^{-10} m ² /s)
H ⁺	93.1	OH ⁻	52.7
K ⁺	19.6	Cl ⁻	20.3
Na ⁺	13.3	HS ⁻	17.3
		HCO ₃ ⁻	11.8
Ca ²⁺	7.93	SO ₄ ²⁻	10.7
Fe ²⁺	7.19	CO ₃ ²⁻	9.55
Mg ²⁺	7.05		
Fe ³⁺	6.07		

Pecletovo číslo

$$Pe = D_m/D_d$$

Podle velikosti Pe lze rozlišit 4 režimy

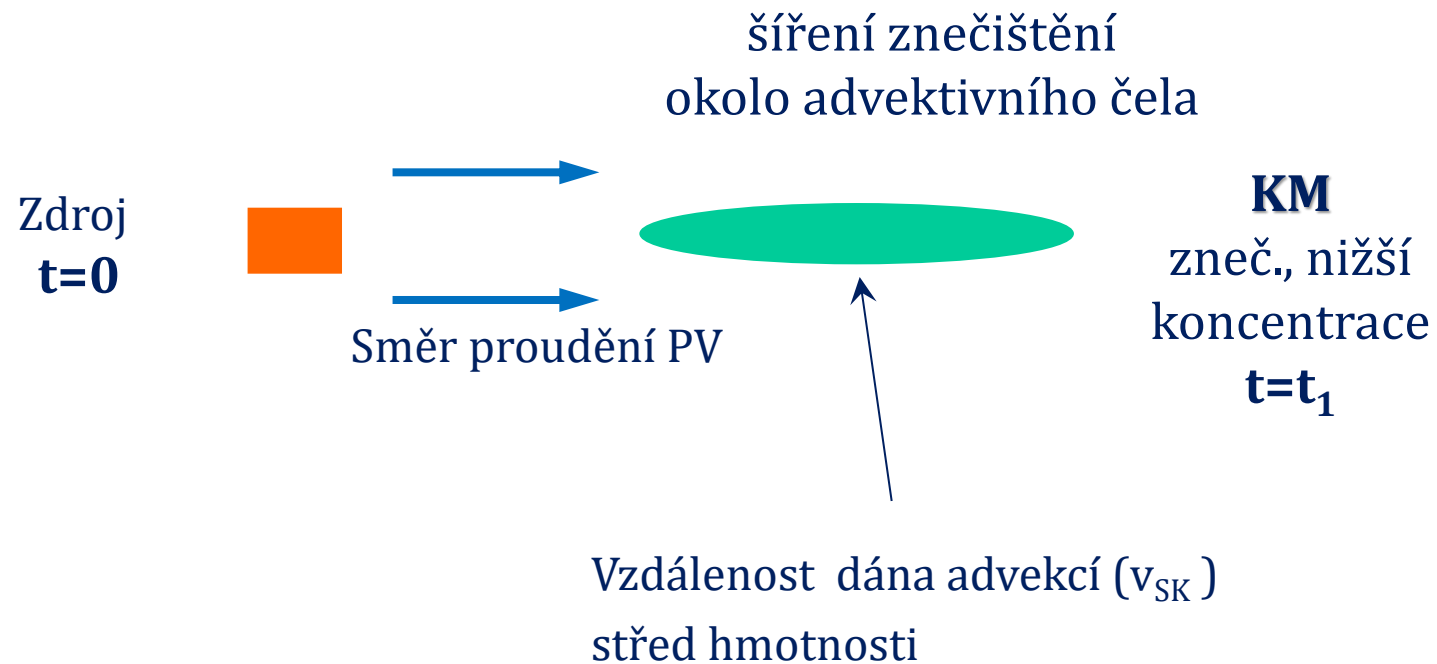
Pro $Pe < 0.01$ k mechanické disperzi téměř nedochází
difuze dominuje

- Pro $Pe \dots 0.01 - 4$
difuze a mechanická disperze
- Pro $Pe \dots 4 - 10^4$ na hydrodynamické se podílejí oba procesy, každý jinou váhou ... Postupně dominuje mechanická disperze
- Pro $Pe > 10^4$ mechanická disperze dominuje; difuze se již neuplatňuje

Disperze

- V reálu** - mrak konzervativního znečištění je dispergován
- mrak znečištění (kontaminační mrak-**KM**) nemá ostré hranice
  - znečištění se šíří dopředu i dozadu advektivní hranice - tzv.

hydrodynamická disperze

Transportní (průnikové) křivky

vhodné pro vyhodnocení transportu kontaminantů

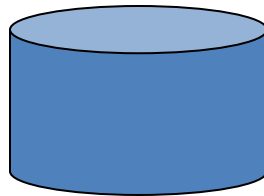
- koncentrace vs. čas
- určují „naředění“, zpoždění a ztrátu hmoty kontaminačního mraku
- srovnání migrace různých roztoků - jedna křivka pro daný roztok

K sestrojení transportní křivky - nutné znát

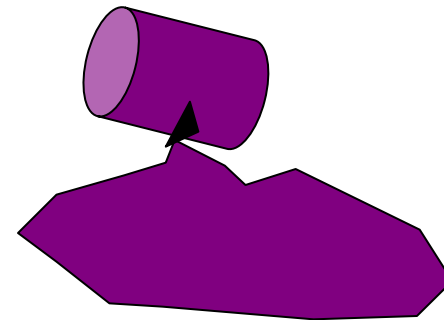
- koncentraci c_0 -a dobu trvání „zdroje“ kontaminace
- rychlostní pole, počáteční koncentraci
- odhad hydrodynamické koncentrace

Charakteristiky zdroje

kontinuální zdroj

okamžitý zdroj

Transportní křivky

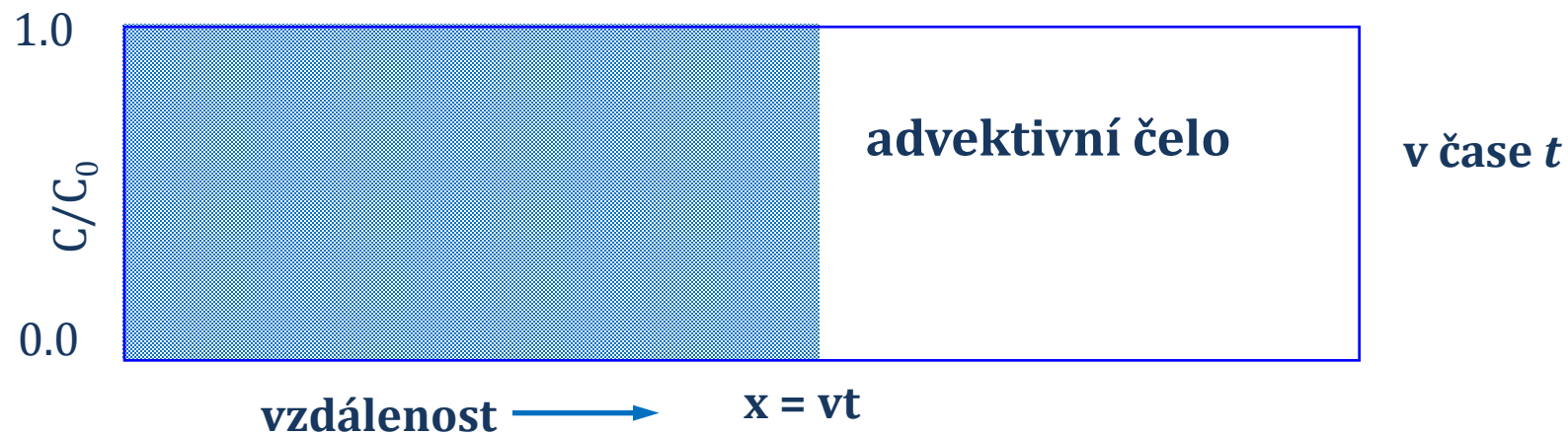
normalizovaná koncentrace (c/c_0)

- měřená koncentrace dělená počáteční koncentrací ve zdroji

absolutní koncentrace (mg/l)

- měřená koncentrace

Jen *advekce*, (kontinuální zdroj)

všechny roztoky - šíří se rychlostí $v_{\text{prům}}$

- žádné rozptřeni kontaminačního mraku

(neodpovídá reálné situaci)

Sorpce

Adsorpce- zvyšování koncentrace molekul v důsledku nevyvážených sil na povrchu fázové rozhraní voda-hornina, vzduch – hornina
(adsorpce intenzivní v sypkých zeminách – velký specifický povrch)

Přírodní adsorbenty – jílovité minerály, hydroxidy železa, hlinitokřemičitany a org. látky

Adsorpce (podle povahy sil):

- **chemická** (chemické síly)
- **fyzikální** van (der Waalesovy síly)

V systému **voda - hornina** – oba druhy adsorpce .... sorpční proces

Sorpční vlastnosti – důležité pro pohyb kontaminantu

Sorpce kromě koncentrace – eliminuje negativně nabitě koloidní částice organického charakteru, včetně virů a bakterií.

Sorpční procesy – reverzibilní – pohyb znečištění jen zpomalují(nezastavují)

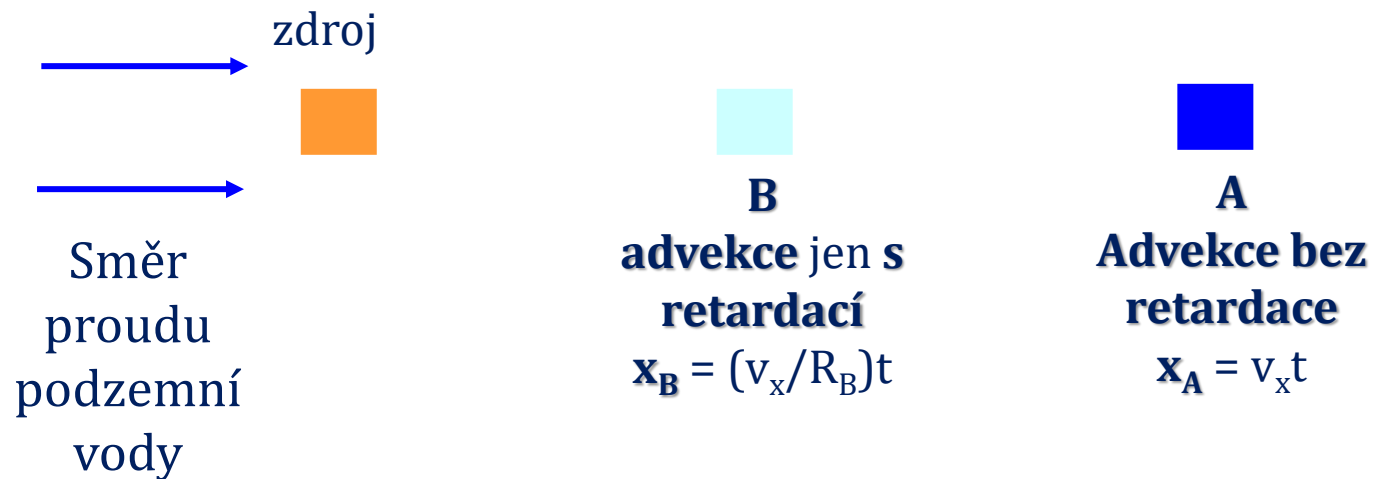
Desorpce – opačný proces k adsorpci. – uvolnění naadsorbovaných látek zpět do vody.

Retardační efekty (zpoždění)

Určení zpoždění (retardace)

- laboratorní testy (měření koeficientu distribuce)
- porovnáním kontaminačních mraků (odhad R)

Zpoždění advektivního čela retardového roztoku (**B**) – jen pro advekci

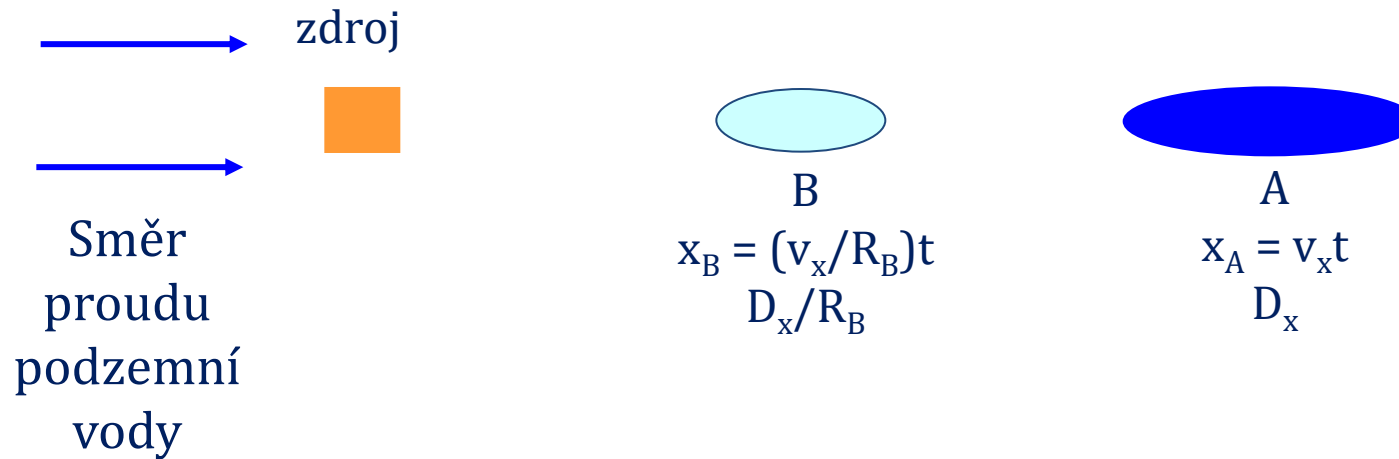

A je konzervativní roztok

B je retardovaný, $R_B \sim 2$

Disperze (s retardačním efektem)

Zpoždění retardového roztoku (**B**) – pro advekci a disperzi

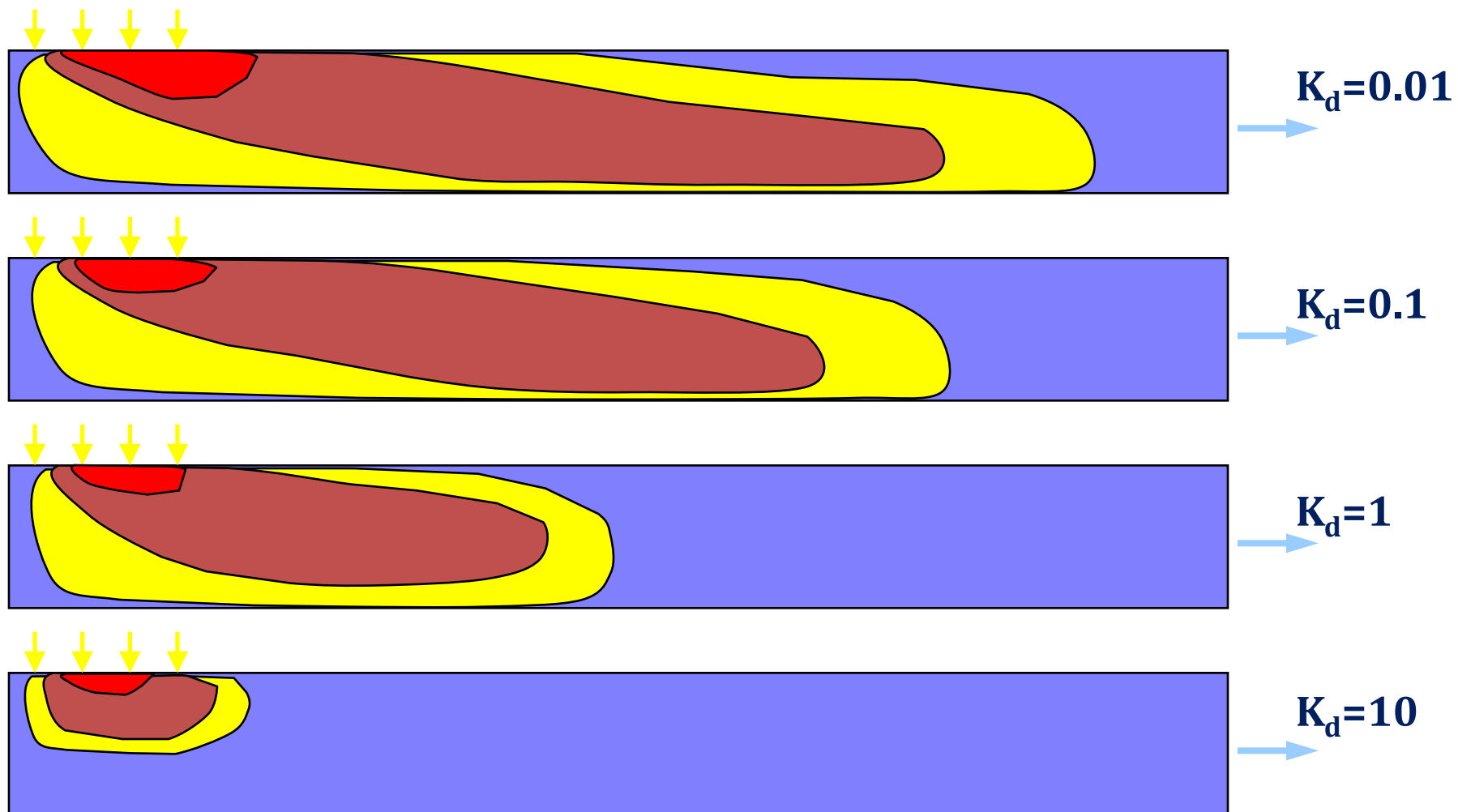

A je konzervativní šíření
B je retardované šíření, $R_B \sim 2$

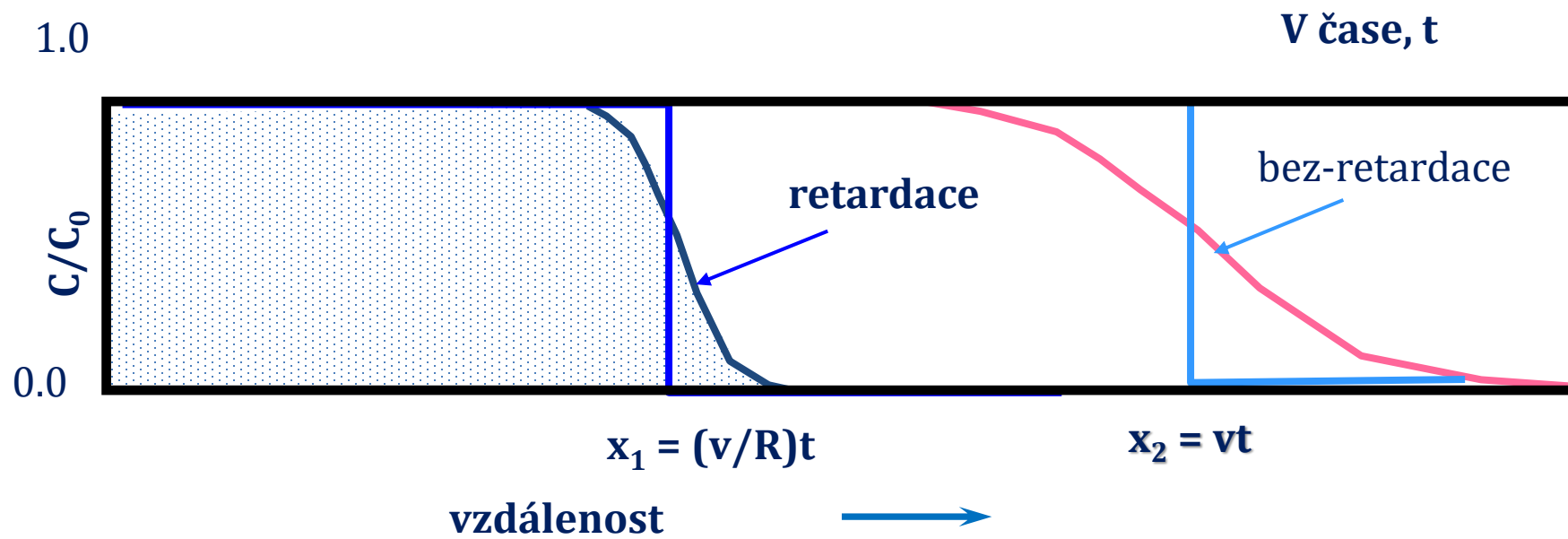
SORPCE (způsobuje retardaci)

působení mezi roztokem a pevnou částí zvodnělé vrstvy ... mechanismus redukující rozšíření kontaminančního mraku

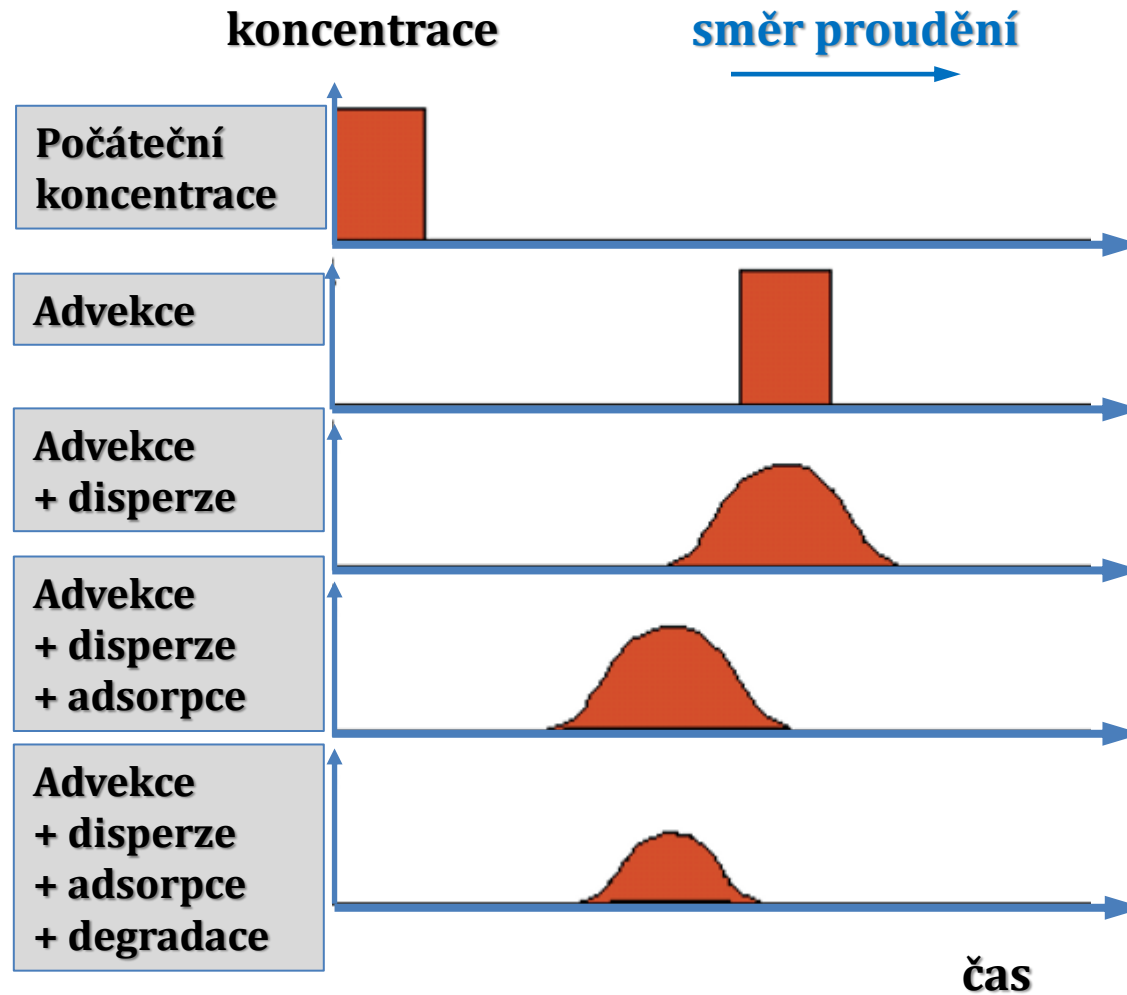
Pokud se K_D zvětšuje KM se zužuje

Transportní křivka

Vliv transportních procesů na šíření kontaminace

Konec